

**T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ, İNSAN BİLİMLERİ VE FELSEFE
BİLİM DALI**

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 6 YAŞ GRUBU

ÇOCUKLARININ BENLİK KAVRAMLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE

GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. AYNUR EREN GÜMÜŞ

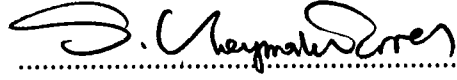
HAZIRLAYAN

ZEYNEP ZİNCİR KIRAN

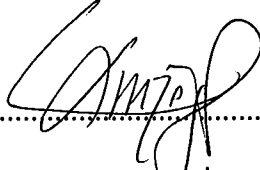
İSTANBUL, 2008

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

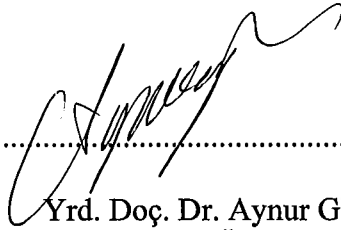
Zeynep ZİNCİRKİRAN'a ait "Okul Öncesi Kurumlara Devam Eden 6 Yaş Grubu Çocukların Benlik Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" Başlıklı Çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Suna Kaymak ÖZMEN
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Cem KIRAZOĞLU
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Aynur GÜMÜŞ
(Üye)
(Danışman)

ÖZET

Bu araştırmada okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubu çocuklarının benlik kavramlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kadıköy ve Pendik ilçelerine bağlı bazı mahallelerdeki (Ataşehir, Kazasker, Kurtköy), gelir düzeyi yüksek ailelerin okulöncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocukları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine 93'ü kız 87 'si erkek olmak üzere 180 çocuk alınmıştır. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak 6 yaş çocukları için geliştirilmiş Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi (DBAT) kullanılmıştır. Bu araştırmanın bağımlı değişkeni benlik kavramıdır. DBAT'den toplam benlik kavramı puanı, öz yeterlilik ve öz saygı olmak üzere üç ayrı puan elde edilmiş ve bu üç puan bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini ise çocukların cinsiyeti, anne baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeşin olup olmaması, okulöncesi kuruma devam etme süresi, okulöncesi kuruma devam etme süresi ve okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişiler oluşturmaktadır. Verilerin analizi için, bağımsız değişkenlerin iki kategorili olduğu durumlarda t-testi, üç ve daha fazla kategori olduğu durumlarda Kruskal Wallis-H testi, anlamlı bir farkın çıkması durumunda bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için Post Hoc testi olarak da Mann Whitney- U testi kullanılmıştır.

Çocukların benlik kavramı puanlarının anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam ettiği süre, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre anlamlı fark gösterdikleri; cinsiyet, anne çalışma durumu ve kardeşi olup olmaması durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği bulunmuştur. Çocukların öz saygı puanlarının anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam

ettiği süre, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre, anlamlı fark gösterdiği; cinsiyet, annenin çalışma durumu ve kardeşi olup olmaması durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği bulunmuştur. Çocukların öz yeterlilik puanlarının, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam etme süresi, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre anlamlı fark gösterdiği; annenin eğitim durumu, kardeşi olup olmaması, cinsiyet ve annenin çalışma durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği bulunmuştur.

ABSTRACT

In this research, it has been studied whether the self concept of 6 years old children, attending pre-school educational institutions, differ or not regarding various variables. The context of this study has been 6 years old children of families with high income, living in some sub-divisional areas (Ataşehir, Kazasker, Kurtköy) of Kadıköy and Pendik counties in Istanbul city. The study's sampling was based on 180 children of which 93 were girls and 87 were boys. In this research, the Demoulin Self Concept Test (DSCDS) developed for 6 years old children has been used as a data collecting tool. The dependent variables of this research were self concept. Three different points, self-concept, self efficacy and self esteem have been obtained from DEPT and these three points have been considered as dependent variables. As for the independent variables of the research, these were the sex of children, education level of parents, working status of mother, whether they have any brothers or sisters, period of attendance to a pre-school institution and people who looked after the child before pre-school institution. In order to analyze the data, the t-taste has been applied in case of independent variables with 2 categories, and Kruskal Wallis –H test has been applied in case of 3 or more categories. Following a test with a significant difference, in order to understand between which groups this difference has been occurred, Mann Whitney- U test has been used as Post Hoc test.

It was found that the self concept points of the children demonstrated significant difference according to the education level of the mother, education level of the father, the period of time attended in preschool institution, the caretaker for the time before preschool institution; and demonstrated no significant difference according to sex, mother's employment and having any siblings. Self esteem points of the children

demonstrated significant difference according to the education level of the mother, education level of the father, the period of time attended in preschool institution, the caretaker for the time before preschool institution; and demonstrated no significant difference according to sex, mother's employment and having any siblings. Self efficacy points of the children demonstrated significant difference according to the education level of the father, the period of time attended in preschool institution, the caretaker for the time before preschool institution; and demonstrated no significant difference according to the education level of the mother, sex, mother's employment and having any siblings.

ÖNSÖZ

Farklı yaş gruplarındaki okulöncesi çocukları için amaçlar incelendiğinde vurgulanan ortak noktanın, çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasının önemi ve öncelikli olduğu görülmektedir. Okulöncesi eğitimin genel amaçları arasında çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini, temel alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak ve çocuğun sağlıklı bir benlik kavramı geliştirmesine, kendini ifade etmesine, bağımsızlığını kazanmasına ve öz denetimini sağlamasına imkan sağlamak yer almaktadır. 0- 6 yaş dönemi gelişimin basamaklarının kritik yıllarını kapsamaktadır. Bu kritik yıllarda oluşmaya ve gelişmeye başlayan benlik kavramı bu tez çalışmasının konusu olarak belirlenmiştir.

6 yaş grubu çocuklarında benlik kavramının bazı değişkenlere göre incelenmesinin amaçlandığı bu yüksek lisans tez çalışmasına başladığım ilk günden itibaren, ihtiyacını duyduğum emek ve zamanını veren, güler yüzünü ve yardımlarını hiç esirgemeyen, her an yanımda varlığını hissettiğim danışmanım, Sevgili Hocam Yrd. Doç. Aynur Eren Gümüş'e çok teşekkür ederim.

Tezimle ilgili önerilerini benimle paylaşan ve tanıdığım ilk günden itibaren çok saygı duyduğum değerli Hocam, Prof. Dr. Nermin Çelen'e çok teşekkür ederim. Bana verdiği büyük destek ve gösterdiği anlayış için Ayşegül Kreş ve Anaokulu'nun kurucusu Sayın Ayşegül Efesoğlu'na ve benimle birlikte yorulan bütün öğretmenlerine sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Verilerin analizinde özverili yardımını aldığım arkadaşım Arş. Gör. Sayın Seval Erdem'e çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans'a başladığım günden, tezimi bitirdiğim ana kadar bana maddi ve manevi destek olan sevgili eşim Levent'e, anneme, babama, kız kardeşime sonsuz teşekkür ederim, iyi ki varsınız ve yanımdasınız.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	iii
Abstract.....	v
Önsöz.....	vii
İçindekiler.....	ix
Tablolar.....	xii

BÖLÜM I	1
A.I. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE BENLİK KAVRAMININ GELİŞİMİ	5
A.II ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE BENLİK KAVRAMININ GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER	8
A.III BENLİK KAVRAMINA İLİŞKİN TEMEL KURAMLAR	14
A.III. i Psikoanalitik Görüş ve Devamındaki Görüşler	16
A.III.ii Carl Rogers'ın Benlik Kuramı	20
A.III.iii Super'in Benlik Kavramı Kuramı	23
A.III.iv Shavelson'un Benlik Kuramına İlişkin Görüşleri	25
1.0. Problem	27
2.0. Alt Problemler	27
3. Araştırmanın Önemi	28
4. Kapsam ve Sınırlılıklar	30

5. Varsayımlar	31
6. Tanımlar ve Kısaltmalar	31
BÖLÜM II	32
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	32
I.YURT DIŞINDA YAPILMIŞ İLGİLİ ARAŞTIRMALAR:	32
II.YURTIÇİNDE YAPILMIŞ İLGİLİ ARAŞTIRMALAR:	36
BÖLÜM III	39
YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli:	39
3.2. Evren- Örneklem :	39
3.3. Veri Toplama Araçları:	43
3.3.1. Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi (DBAT)	43
3.3.1.1. DBAT'nin Puanlanması	44
3.3.1.2. DBAT'nin Türkiye'deki Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması	45
3.3.2. Demografik Bilgiler Formu	46
4. Verilerin Toplanması	47
5. Verilerin İstatistiksel Analizi	48
BÖLÜM IV	49
BULGULAR VE YORUM	49
BULGULAR	49
1.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	50

2.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annelerin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	52
3.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Babaların Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	57
4.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	63
5.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Kardeşi Olup Olmaması Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	65
6.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	67
7.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiye Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	74

YORUM	79
1.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	79
2.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annelerin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	80
3.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Babaların Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	81
4.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	83
5.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Kardeşi Olup Olmaması Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	84
6.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	86

7.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiyeye Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	87
BÖLÜM V	89
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
SONUÇ	89
ÖNERİLER	90
KAYNAKLAR	92
EKLER	103
EK I	103
EK II	105

TABLolar

Tablo - 1 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Cinsiyete Göre Dağılımları

Tablo – 2 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Tablo - 3 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Tablo - 4 Örnekleme Oluşturan 6 yaş Çocuklarının Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Tablo -5 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Kardeşi Olup Olmaması Göre Dağılımları

Tablo -6 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Dağılımları

Tablo -7 Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiye Göre Dağılımları

Tablo -8 Örnekleme Grubunun Özsayı, Öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Aritmetik Ortalamanın Standart Hatası ve Standart Sapmaları

Tablo -9 Cinsiyete Göre Çocukların Özsayı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo - 10 Cinsiyete Göre Çocukların Öz yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 11 Cinsiyete Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t- Testi Sonucu

Tablo – 12 Annenin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Özsayı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 13 Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Öz yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo -14 Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 15 Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Annelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 16 Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis- H Testi Sonucu

Tablo – 17 Çocukların Özsaygı Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 18 Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 19 Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 20 Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 21 Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 22 Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 23 Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 24 Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 25 Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 26 Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 27 Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Tablo – 28 Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 29 Çocukların Özsaygı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 30 Okulöncesi Kuruma devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 31 Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 32 Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 33 Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 34 Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 35 Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 36 Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiyeye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tablo – 37 Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Tablo – 38 Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

BÖLÜM I

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARDA DEVAM EDEN 6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARININ BENLİK KAVRAMLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

19 y.y. sonlarına doğru gelişen psikoloji biliminin temel amacı insan davranışlarını anlamak ve çeşitli ilişkiler ağı içinde ortaya çıkan davranışlarına gerçeğe en yakın açıklamaları bulabilmektir. İnsanı anlamanın en iyi yollarından biri kişilik bütünlüğünü ve dinamiğini nensel bir biçimde anlamaktır.

Bugüne kadar hakkında birçok görüş ve kuramın bulunduğu kişiliğin değişik yönleriyle birçok tanımı da yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Kişilik doğuştan gelen biyolojik özelliklerle, çevreden gelen sosyal etmenlerin birbiri üzerine yaptıkları etkilerin meydana getirdiği uyumlu bir bütündür. Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir. Kişilik, bir insanın duyuş, düşünüş ve davranış tarzını etkileyen faktörlerin kendisine özgü bir örüntüsüdür. Ayrıca çok kapsamlı bir kavram olup, bireyin, biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş bütün yeteneklerini, duygularını, isteklerini, alışkanlıklarını ve bütün davranış özelliklerini içine alır. Kişilik devamlı olarak içten ve dış çevreden gelen uyarıcıların etkisi altındadır ve doğuştan yaşamın sonuna kadar bir oluşum içindedir (Köknel, 1990). Sonuç olarak kişilik hem kalıtsal özelliklerin, hem de çevrenin bir ürünüdür. Kişilik, bireyde yapıların, davranış

biçimlerinin, düşünüş özelliklerinin, ilgi ve eğilimlerin, yetenek, kabiliyet ve yönelişlerin, ruhsal durumların karakteristik bir bütünleşmesidir. Kişilik, bir insanı nesnel veya öznel yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce ve davranış özelliklerinin tümüdür (Yaycı, 2000).

Kişilik gelişimini bilmek ve bu gelişimin nasıl bir yol izlediğini saptamak önemlidir. Ancak bu sayede insanların neden birbirinden farklı olduğunu, olaylara karşı neden farklı tepkilerde bulunduğunu anlayabiliriz. Kişilik çoğu zaman karakter ve mizaç kavramları ile karıştırılır, hatta bazen bu terimlerin eş anlamda kullanıldığı olur. Oysa bu kavramlar kişilikle aynı anlama gelmeyip, kişiliğin bir parçasını oluştururlar. Mizaç otonom sinir sisteminin özelliği ile iç salgı bezlerinin az ya da çok çalışması gibi kalıtımla gelen fizyolojik özellikler tarafından meydana gelen beden kimyasından etkilenen (çabuk kızmak, soğukkanlılık, sıcakkanlılık gibi) bir yapıdır (Dupoux, 1995). Karakter kişiye özgü davranışların bütünü olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliğini çevrenin değer yargılarının biçimlendirdiği kişiliğin parçasıdır. Böyle bir yorum karakteri “benlik” kavramına yaklaştırır. Ancak karakter ile kişilik ve benlik kavramı arasındaki en ayırıcı fark, karakterin insanın içinde yaşadığı çevrenin toplumsal değerlerinden ve ahlak kurallarından oluşması ve değerlendirilmelerinden etkilenmesiyle biçimlenmesidir (Köknel, 1990, s.20).

Kişilik ve davranışları etkileyen en önemli etken olarak benlik özellikle ele alınmış ve üzerinde çok sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır. İlk Carl Rogers tarafından sistemli bir biçimde oluşturulan “Benlik Kuramı” (Self Theory) kişilik psikolojisinde büyük yankılar uyandırmış ve çok sayıda görüşü etkilemiştir (Kuzgun,2000, s.184). Rogers (1959) benlik kavramını “ben” ya da “benim” olarak nitelenen algılamalardan oluşan, organize, tutarlı bir kavramsal bütün (akt: Önder, 1997) olarak tanımlar. Benlikle ilgili olarak iki önemli

kavram karşımıza çıkmaktadır; benlik saygısı ve öz yeterlilik. Benlik saygısı bireyin kendi kendini değerlendirerek kendini değerli, yeterli ve başarılı bulması anlamında kullanılan bir kavramdır (Kılıççı, 1992, s.32). Öz yeterlilik ise bireyin görevlerini başarmaya güdülenmiş olması ve bu görevlerle ilgili problemleri kontrol edebileceğine ilişkin olumlu beklentiler içinde olmasını ifade etmektedir (Alpöge,1996). California Kendine Saygı ve Kişisel Sosyal Sorumluluğu Geliştirme Komitesi, en yaygın ifade ve açıklamaları inceledikten sonra benlik öz saygısını, “bir kişinin kendini değerli ve önemli bulması, kendi sorumluluğuna sahip olması ve başkalarına karşı sorumlu bir biçimde davranması” olarak üç temel öge ile tanımlar. İlk öge olan “bireyin kendisini değerli ve önemli bulması”, doğuştan gelen temel bir gereksinim olup, bu gereksinime yanıt veren koşullara yanaşma, zarar veren koşullardan ise kaçınma davranışlarına yol açar. İkinci öge olan, bireyin “kendine karşı sorumluluk sahibi olması” karakter ile ilgili olup, aile ve okulda geliştirilen, desteklenen bir yapıdır. Üçüncü öge olan “başkalarına karşı sorumlu davranma” kendi biricik varlıkları yanında diğerlerinin de biricik olduğunu içtenlikle kabul etme ve farklılıklarına değer verme yoluyla sağlam bir benlik değeri temeline sahip olmayı destekler (Öğülmüş, 2000).

Super ve ark. (1963) benliği, insanın doğuştan getirdiği, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli davranışları kazanabilme gücü olarak tanımlayıp, benlik kavramını ise, kişinin benliği ile ilgili algılarının bütünleştirilmesi, sistemleştirilmesi ve adlandırılması olarak ele almışlardır (akt: Kuzgun, 2000, s.184). Kişiliğin öznel yanını oluşturan benliği analiz edersek şunlar karşımıza çıkacaktır: “Ben neyim?” “ Ben ne yapabilirim?” “Benim için ne değerli?”. Çocuk doğuştan ben ile ben olmayı ayırt edemez. Fakat benlik, birey doğduğu andan itibaren başından geçen sayısız olaylar, çevresinde etkileşime girdiği kişilerin etkisiyle yavaş yavaş oluşur (Kuzgun, 1978). Dolayısıyla benlik yaşantılar sonucu gelişen edinsel bir yapıdır (Kılıççı, 1992, s.30).

Yaşamın en önemli yıllarını oluşturan okulöncesi dönemde 0- 6 yaşlar arasında çocuklara kazandırılan davranışların bireyin hayatının geri kalan bölümünü şekillendirmede önemli rol oynamaktadır (Oktay, 1999). Çocuğun ilk altı yılını kapsayan okulöncesi eğitim dönemi gelişimin en hızlı olduğu dönemlerdir. Bu dönemin en önemli özelliği çocukluk yıllarının en kritik dönemi olmasıdır. Gerek psikososyal gelişim gerek bilişsel gelişimi desteklemek amacıyla çocuğa bu dönemde verilen bilgiler ileriki yılların alt yapısını oluşturmaktadır. Bu konuda yapılan bütün araştırmalarda çocukluk yıllarında kazanılan davranışların bireyin değer yargıları, inançları, alışkanlıkları, kişilik yapısı gibi temel konularda şekillendirici olduğu konusunda birleşmiştir. Okulöncesi dönemde kazanılan özellikler ileriki yıllarda aynı yönde gelişme göstermektedir (Aral, 2000). Dolayısıyla erken çocukluk dönemindeki benlik kavramının gelişimine ilişkin yapılacak araştırmalar uyum ve sağlıklı gelişimi desteklemek bakımından büyük önem taşımaktadır. Ancak özellikle ülkemiz alan yazınında bu yaş dönemindeki benlik kavramının gelişimine ilişkin önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Bu araştırma insan gelişiminde önemli yer tutan ve yaşamın ilk yıllarında şekillenmeye başlayan benlik kavramını konu almaktadır. Araştırmada 6 yaş çocukların benlik algıları çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, anne, baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeş olup olmaması, okulöncesi kuruma devam edilen süre, okulöncesi kurumdan önce çocuğa bakım veren kişi) incelenmesi amaçlanmıştır. Özellikle anne eğitimi ve çalışma durumu Türk sosyal bilim araştırmalarında iyi bir yordayıcı olarak bilindiğinden (Gülerce, 1996), kardeşin olup olmaması, okulöncesi kuruma devam etme ve bakım veren kişilerin çocuğun gelişiminde önemli rol oynadıklarından bu araştırmanın değişkenleri arasına alınmışlardır.

A.I. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE BENLİK KAVRAMININ GELİŞİMİ

Benlik yaşantılar sonucu gelişen edindik bir yapıdır. Çocuk doğumunu izleyen ilk aylarda kendi bedeni ile çevresini ayıramaz. Bebeğin bedeniyle ilgili ihtiyaçlardan kaynaklanan dürtüleri ve bunların giderilmesine ilişkin yaşantıları, kendi bedeninden ve dış çevreden gelen uyarıcıların ben ve ben olmayan olarak ayırmaşmasına neden olur. Bu ayırmaşmada bebek önce “bedensel benliğini” ve kendi bedeninin sınırlarını dış dünyadan ayırmaya başlar (Kılıççı, 1992, s.30). Bu ayırma ancak 15.- 18. aylarda kendisini aynada tanıması ile başlar (Yavuzer, 2000). Kendi bedeninin kendine ait olduğunu fark ettikten sonra, adını öğrenmesiyle birlikte “nesne ben” dış çevreden iyice ayırmaşarak kendini benimser. Bu nesne benin yanında bir de özne ben gelişmeye başlar. Bebek kendi yaptıklarını ve kendi davranışlarını algıladıkça ve dili geliştikçe, kendisiyle ilgili bu algılarını “özne ben” olarak ayırt etmeye başlar. Giderek çocuk çevresinde bulunan kişilerin kendisiyle olan ilişkileri sonucunda kendi benliğini betimleyici bazı görüşler edinmeye başlar. Örneğin cinsiyetinin ne olduğu, adı, soyadı, fiziksel özellikleri (esmer, sarışın vs.) olup olmadığı gibi parçalar nesnel benlik parçalarıyken, bu parçaların bir kısmı da iyi, kötü, güzel, çirkin olarak öznel değerleri içeren benlik parçalarına dönüşür. Bu benlik parçaları birbiriyle birleşerek ben kavramı organizasyonunu oluşturur. Bu benlik kendine özgü bir gerçekliktir. Çocuk benlik parçalarının hepsinden açık bir biçimde haberdar olmamasına karşın açıklık kazanan yönlerine uygun davranır (Kılıççı, 1992, s.30). Yani benlik kavramıyla davranışlar arasında tutarlılık oluşur ve kendini yeterli algılıyorsa başarılı olur, yetersiz algılıyorsa da başarısız olur.

Papalia, Stiper, Gralinski ve Kapp (1990), benliğin nasıl geliştiğini anlamak için 14.-40. aylar arasındaki 123 bebekle yaptıkları araştırmada benlik kavramı gelişimini üç evrede gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Birinci evrede fiziksel öz tanıma ve öz farkındalık gerçekleşir. Bebekler 18 -24 ay civarında aynaya baktıklarında kendilerini tanırlar. Fiziksel olarak kendi bedenlerinin farkına varırlar. İkinci evrede, öz tanımlama ve öz değerlendirme gerçekleşir. Çocuklar bu dönemde belli kavramları öğrenmeye başlarlar (büyük, küçük, kıvrıkcık ya da düz saç gibi) ve kişileri değerlendirirler. Bu değerlendirme 19- 30 ay civarında çocukların kelime haznelerinin gelişmesiyle gerçekleşir. Üçüncü evre “istenmeyen duruma” duygusal tepki göstermedir. Çocuklar ebeveynlerinden onay alamamalarından ötürü üzürlürler ve istenmeyen davranış sırasında izlendiklerini anladıklarında dururlar. Bu dönem çocukların ahlak bilincinin oluşmasının da başlangıcıdır (akt: Papalia, 2001).

Okulöncesi dönemde çocukları benlik kavramları yüzeyseldir. Daha çok isimleri, dış görünüşleri, nelere sahip oldukları gibi konularla ilgilidirler. Özellikle günlük yaşamda neler yaptıklarından bahsederler (Papalia, 2002). İşlem öncesi dönemde (2- 6 yaş) çocuğun kendini tanımlamada kullanabilecekleri kategorilerin belli bir sırası ve düzeni yoktur. Çocuğun bakış açısıyla bunların mantıksal olması beklenemez (Önder,1997). Bu dönemdeki çocuk bir gün erkek olduğunu söylerken, gelecekte kız olacağını iddia edebilir. Kohlberg, bu dönemdeki çocuğun cinsiyet konumunun henüz gelişmemiş olduğunu belirtmiştir (Önder, 1966).

Higgins’e (1996) göre, işlem öncesi çocuğu birinci yaşın sonunda kendini başkasının yerine koyma davranışını gösterir. İletişim ve etkileşim içinde olduğu yetişkin kişinin tepkileriyle ilgili beklenti geliştirir. (akt: Önder, 1996). Somut işlemler dönemindeki çocuğun kendini ifade ettiği kateoriler daha durağandır, ancak kendisiyle ilgili özelliklerin

farkındadır. Okulöncesi dönemdeki çocukların kendilerini ifade ederken kullandıkları tanımlamalar genellikle belli kategorilerdedir. Bebek, çocuk, yetişkin, cinsiyet, ten renkleri gibi belli konularda kendi özelliklerinin farkındadırlar (Şeremet, 2006). Okulöncesi dönemde çocukları benlik kavramları yüzeysel olup isimleri, dış görünüşleri, nelere sahip oldukları gibi konularla ilgilidirler. Özellikle günlük yaşamda neler yaptıklarından bahsederler. Üç buçuk yaşından sonra çocuklar, kendi davranışlarından, duygularından veya inandıkları şeylerden bahsetmeye başlarlar. Büyüyüp gelişme süreci içinde çocuk kendi varlığının farkına varır, kendisinin farkına vardıkça aile ve çevresindeki kişilerle olan etkileşimi aracılığıyla benliğini geliştirmeye başlar (Bal, 2004).

Benlik kavramının gelişimindeki en önemli etki anne, baba, ailedir. İkinci sırada arkadaş grupları ve üçüncü sırada okul gelmektedir (Gander ve Gardiner, 2001). Slavin (1998) anne ve baba tutumlarının çocukların benlik algıları üzerindeki önemini vurgularken, çocuklara yönelik davranışların bu dönemde benlik oluşumunu olumlu etkileyecek şekilde düzenlenmesinin, çocuğa istenilen davranışlar kazandırmada önemli rol oynadığını belirtilmektedir.

Baymur'a (1998) göre benlikle ilgili iki grup soru tipi vardır. Birinci grupta kişi "Ben neyim ?" , "Ne yapabilirim", "Ne yapamam?" soruları yer alır ve bunlar gerçek benlik kavramını oluşturur. Diğer taraftan ikinci grupta, "Ben ne yapmalıyım?", "Ben ne yapmamalıyım ?" soruları yer alır ve bunlar kişinin ulaşmak istediği hedefe yöneliktir, bu soruların cevapları hedef ve ideallere aittir ve verilen yanıtlarla çocuk, ideal benlik kavramını oluşturur.

A.II. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE BENLİK KAVRAMININ GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Bireyin gelişim süreci içinde benlik birçok faktörden etkilenir. Yapılan çalışmalarda olumlu benlik kavramın kişilerarası ilişkilerden, sosyal uyumdan, etkilendiği ortaya konulmuştur. Genel anlamda benlik gelişimini etkileyen etmenler (Adana, 2004) :

Anne baba ile özdeşim ve ilişkinin niteliği

Çocuğa gösterilen ilgi, değer verme, destekleme

Aile disiplinini uygulama biçimi

Parçalanmış aileler

Sosyo-ekonomik durum

Fiziksel, bilişsel, duygusal ve yeteneklerle ilgili engellilik durumu

Çocuk belirtilen bu farklılıklardan yararlanarak kendisi hakkında bir takım değer yargılarına varır (Cüceloğlu, 1992). Benlik kavramını etkileyen faktörleri arasında öncelikle, anne baba tutumları, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, arkadaşlar ve okul yaşamındaki önemli kişiler (öğretmen gibi) sayılabilir. Eğer bu etmenlerle etkileşim olumlu yönde gelişirse parçaların birbiriyle uyumu sayesinde kapsayıcı bir benlik kavramı oluşur (Bal, 2004).

Öz saygı ve benlik kavramı yakından ilişkilidirler. Benlik kavramı kişinin kendisinin kim olduğuna dair algıları ve değerlendirmelerine yöneliktir. Öz saygı ise, bunun bir parçasıdır. Çünkü insanın öz saygı duyguları, kendisinin ne olduğu hakkındaki duyguları ve kabul görme veya reddedilmesinin özümlemişine karşı olan tepkilerinden doğar. Çocuğa öz saygı kazandırma, çocuğun öğrenme, sevme ve yaratma yeteneğini güçlendirmektedir. Öz saygı, mutlulukla ve hayattaki başarıyla ilgilidir. Bazı bilim insanlarına göre öz saygı, tamamen

aile sevgisiyle birlikte iyi bir eğitimin ürünüdür (Kılıççı, 1992). Bireyin gelişiminde temel ortamın aile ortamı olduğu, kişilik gelişimlerinin büyük bir parçasının anne-baba ile kurulan özdeşim ve ilişkilerle şekillendirildiği kabul edilirse, aile ortamı ve ebeveynlerin tutumları, çocuğun benlik kavramının gelişmesinde önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne-baba çocuğun ilk ihtiyaçlarını gideren, onunla ilk etkileşime giren kişiler olmakla birlikte, çocuğun kendisini tanımasını sağlayan ve onun gelişen benliğine yön veren kişilerdir. İlgili literatüre bakıldığında aile tutumları ile çocukların benlik saygıları arasında sıkı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuğun kendini “iyi” ya da “kötü” olarak tanımlamasında anne ve babanın önemli rol oynamaktadır (Wilkens, 1999). Youniss ve Smollar (1990) da, bu görüşü desteklemekte ve özellikle çocuğa en yakın olan ebeveynin tutumlarının daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle çocuğun olumlu bir benlik algısı geliştirebilmesi için koşulsuz sevgi ortamında büyümesi gerekir. Genel olarak bakıldığında anne ve babanın, çocuğun olumlu benlik algısı geliştirmeleri için şunlar önerilir:

- Ana-baba için çocuklarının mutluluk kaynağı oldukları hissettirilmeli.
- Çocukların kendilerinin “biricik ve tek” oldukları duygusunun yaşaması sağlanmalı.
- Asla kendi kardeşi de dahil olmak üzere diğerleri ile karşılaştırma yapılmamalı.
- Duygusal olarak güvenli ve düzenli bir yaşam şekli sunulmalı.
- Temel ihtiyaçları yeterince ve uygun şekilde karşılanmalı.
- Aile içi iletişim ve etkileşimin kalitesi, çocuğun kendine ve dünyaya ilişkin fikir vereceğinden, öncelikle ana-baba ilişkisi başta olmak üzere aile içinde sağlıklı ve etkin iletişimin kurulmasına özen gösterilmeli.
- Çocuğun kendini keşfetmesine olanak hazırlanmalı öncelikle dünyayı keşifle başlayacağından, keşfetmeye uygun ortam hazırlanmalı ve çocuk keşfetmeye cesaretlendirilmeli.

- Çocuk hata yaptığında hataları düzeltilmeli, eleştiriler bu hatalara yönelik olmalı. Kişiliğine yönelik eleştirilerden kaçınılmalı, onu değiştirmeye çalışılmamalı.
- Ev ortamında ve evin dışında rutin işlere belli sorumluluklar vererek katılım sağlanmalı.
- Yerine getirebileceğinden fazla ya da aşırı sorumluluk ve görev verilmemeli. Böylelikle yetersizlik ve beceriksizlik duygularının ortaya çıkması engellenmeli.
- Ana-babalar, günlük yaşamda veya okulda sergilediği performansları takip ederek onun yetenekleriyle gurur duyduklarını ifade edebilmeli.
- Çocukla konuşulmalı ve onu dinlemeli, böylece duygularından haberdar olunmalı.
- Çocuğun ev dışındaki yaşantılarını paylaşması için cesaretlendirilmeli ve model olunmalı.

Ana-babanın benlik saygısı, özgüven düzeyi de çocuğun özgüven gelişimini etkileyen bir başka değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip ana-babaların çocuklarına oranla, düşük benlik saygısına sahip ebeveynlerin çocukları daha düşük benlik saygısı geliştirmektedir (Humphreys, 2001, s. 113). Ana-babanın özdeşim modeli olduğu ve duyguların ifadesi, yaşantıların paylaşılması gibi davranışların öğrenilmesinde model olduğu kabul edilirse, ana-babanın benlik saygısının çocuğun benlik gelişimindeki önemi daha da netleşmektedir.

Anne ve babanın yanısıra kardeşler de birbirlerinin benlik tanımlarını etkiler. Küçük kardeş, büyük olanı kendine model olarak alır ve onunla özdeşim kurar. Onun tavır ve tutumları, değer ve yargılarını kendi benliğini şekillendirmede bir kılavuz olarak kullanır. Büyük kardeşin, küçük kardeş üzerinde oluşturduğu baskı, şiddet kullanımı gibi davranışları küçük kardeşin benlik gelişimini olumsuz etkileyecektir. Özellikle anne ve babaların çocuklarını birbiri ile kıyaslamaları, çocuğun olumsuz benlik kavramı geliştirmesine neden olacaktır (Soner, 1995).

Akran desteğine karşı aile desteğinin etkisi ile ilgili olarak, gelişimsel açıdan bu iki kaynağın etkisi üzerinde artan bir yakınsama vardır. Rosenberg'in (1979) çalışması, bilinen desteklerin her yaşta eşit derecede belirgin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Küçük bir çocuğun benliği hakkında ne düşündüğünün büyük ölçüde dış otoritelerin, özellikle de ebeveyn yargılarına bağlı olduğunu gözlemlemiştir. Gelişme ile birlikte ebeveyn bilgisinin itibarı azalır ve akranların değerlendirmelerinin önemi artar.

4-7 Yaş arası çocuklarda onaylama biçimindeki ebeveyn desteği, davranışsal olarak oluşturulan özsaygının akran desteğine oranla daha kuvvetli bir belirleyicisidir. Sınıf arkadaşlarının onayı biçimindeki akran desteği ve bütünsel özsaygı arasındaki korelasyon, gelişimle artar. Öyle ki, ergenliğin ilk dönemlerinde aile desteğinin etkisi ile eşit hale gelir (Harter, 1996). Ancak, aile desteği ve özsaygı arasındaki korelasyonlar gelişme ile azalmaz. Bunun yerine, büyük değişimi temsil eden olgu, akran onayı ve bütünsel özsaygı arasındaki ilişkidir (Wiley, 1996, s.18).

Ana-babaları ve akranların yanısıra okullarda öğretmenlerin tavır ve tutumları da benlik algısının gelişiminde önemli yer tutmaktadır. Olumlu benlik kavramı gelişimde öğretmenlerin, okulda çocuklara karşı olumlu-koşulsuz kabul, içtenlik ve empatik tutum içinde olmaları gerekir (Pişkin, 1996). Kabul teriminden anlaşılması gereken nokta; öğrencinin kişiliğini yargılamadan ve eleştirmeden olduğu gibi kabul etmek ve ona saygı göstermektir. Kabul edilen şey, davranış değil çocuğun kişiliğidir. Dolayısıyla eleştiri, yapılan davranışa yöneliktir, çocuğun kişiliğine değil. İçten olma ise; ilişkilerde doğal olma, savunucu tutumlar sergilememeyi ifade etmektedir. Öğretmenlerin içten davranmaları demek, kültürel olaylara karşı kendini koruyabilmesi ve kendini olduğu gibi başarı ve başarısızlıkları ile kabul etmesidir. Empatik yaklaşımı, diğer kişinin duyguları ve hislerinin yakalamak, farkına varmak- onu onun penceresinden anlamaya çalışmak

anlamına gelmektedir. Öğretmen öğrenciye empatik yaklaşırken, bir yandan öğrencinin duygularını anlamaya çalışıp gerekli duyarlılığı göstermekte, aynı zamanda kendisi gibi de davranmaktadır (Pişkin, 1996).

Tüm bunların yanı sıra öğretmenler öğrencilerin benlik saygısını geliştirmelerine demokratik bir ortam sağlayarak yardımcı olabilmektedir. Kendini ve fikirlerini rahatlıkla açabilen ve paylaşabilen birey, diğerlerinin de fikrine saygı duymayı öğrenecek, değerlilik hissi yaşayacaktır. Öğretmen, öğrencilerin birbirini alay etmeden, aşağılamadan dinlemeleri ve saygı duymalarını model olma ve öğretme ile sağlayabildiği durumlarda, kendi de yeni fikirlere açık olduğunda benlik algılamalarının olumlu yönde gelişimine katkı sağlayacaktır.

Santrock (1997, s. 344), okulda çocuğun benlik saygısını yükseltmek için yapılabilecekleri şöyle sıralamıştır:

- Düşük benlik saygısının nedenlerini belirleme.
- Benlik için önemli katkıları olacak beceri alanlarını saptama.
- Duygusal destek ve sosyal onay verme.
- Başarılarını gündeme getirme ve onun üzerinden giderek olumsuzlu olumluya çevirmeye yardımcı olma, yeterlilik duygusunun yaşanmasına olanak verme.
- Başa çıkma becerisi geliştirmeye yardımcı olma (böylece bireyin probleme akılcı, dürüst ve savunucu olmayan bir şekilde yaklaşması sağlanacak ve kendini onaylama, olumlu değerlendirme ile benlik saygısı yükselecek, olumlu benlik algısı geliştirecektir).

Yüksek öz saygıya sahip olmak, çocuğun hem sevgi dolu hem de yetenekli olmasını sağlamaktadır. Çocuk, değerli olduğuna inanarak, kendi kendisiyle ve çevresiyle barışık olabilir. Çocuğun sevgiyi ve yeteneğini hissetme derecesi, gelecekteki yaşamında onu her

alandaki etkileyecektir. Aynı zamanda da, çocuğun yaratıcılık yeteneğini, diğerleriyle ilişkisini ve başarılı olmasını belirlemede önemli bir etmen olarak rol oynayacaktır. Ebeveynler, çocuğun öz saygısının ilk temellerini oluştururlar (Ellie, 1990).

Öz yeterliliği ele alan Bandura'ya (1995) göre öz saygının dört temel kaynağı vardır. Bunlar, kişisel/gerçek deneyimler, başkalarının deneyimleri olan sosyal modeller tarafından sağlanan dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve bireyin fizyolojik uyarılmasıdır. Kişisel deneyimlerde özellikle geçmiş başarılar ve başarısızlıklar öz yeterlilik değerlendirmeleri için önemli başvuru kaynağını oluştururlar. Başkalarının deneyimlerinde özellikle aynı yaştaki çocukların/ bireylerin yapabildikleri ya da yapamadıkları doğrudan çocuğun kendisinin de yapabileceklerine ilişkin beklentilerini etkiler. Sözel ikna kısmen de olsa öz yeterlilik yargılarını etkileyecek biçimde anne-baba, öğretmen, arkadaşan gelen ikna yoluyla belli amaç ve işlerde başarılı olacakları beklentisini geliştirirler. Fizyolojik uyarılma duygusal durumu, geçmiş yaşantıların etkisiyle fazla uyarımın gerçekleşmesi ve içinde bulunulan duygu durumuna yüklenen anlam olumlu ya da olumsuz beklentilere yol açar ve öz yeterliliği etkiler. Örneğin kalp atımının hızlanması ve titremeyle kontrolün kaybedildiği ve başarısız olduğu bir durum yaşanmışsa, girilen bir sınavda aynı fizyolojik uyarımın yaşanmaya başlamasıyla, olumsuz sonuç beklentisi içine girme durumunda olduğu gibi. Bu maddelerden en etkili olanının kişinin birebir kendi deneyimleriyle kazandıklarının olduğu belirtilmiştir. Öz yeterlilik inançları, kişinin kendisi için belirlediği amaçları, amaçlarına ulaşmak için harcayacağı çabayı, amaçlarına ulaşmak için karşılaştığı güçlüklerle ne kadar süre yüz yüze kalabileceğini ve başarısızlıklar karşısında tepkilerini etkilemektedir (Öğülmüş, 2000).

A.III BENLİK KAVRAMINA İLİŞKİN TEMEL KURAMLAR

Öz yeterlilik ve özsaygı kavramlarını içinde barındıran benlik kavramı Des Rosiers ve arkadaşlarına göre 1800 'lü yılların başında tartışılmaya başlamıştır.

Benliğe ilişkin ilk tanımı William James (1890-1892) "Principles of Psychology" kitabında yapmıştır. Ona göre benlik insan davranışlarının temel ve güdüsel yapılarından biridir. Benliğin iki yönü vardır: I (Ben) var olan benliktir; var olan benlik ikeldir. Kişi çevresinin kontrolünü yine kendisi sağlar. Diğeri ise "Me" (Benim) yansıtıcı, gözlemci benliktir. Başkalarının gözündeki kişinin değeridir. "I" ve "Me" birbiriyle ilişkilidir (Alpöge, 1991). James'e (1968) göre "Me" kişinin kendi olarak adlandırdığı özelliklerin tümünü içerir. James benlik kavramını üç bölüme ayırmıştır (akt: Öner, 1982).

1-"Me" yi oluşturan öğeler:

2-Bunların bireyde uyandırdığı hisler ve duygular: Bu duygular kendine değer verme olarak adlandırılabilir.

3-Bu bileşenlerin oluşturduğu davranışlar (kendini takdir etme ve kendini koruma yönündeki davranışlar).

James,(1890) "Me" kavramına ilişkin üç benlik elementinden bahseder; maddi benlik (material self), sosyal benlik (social self) ve ruhsal benlik (spiritual self). Maddi benlik kişinin kendisine ait olduğunu bildiği her şeyi (mülkiyetinde olan maddi şeyler) kapsadığı gibi, bedeni de kapsar. Sosyal benlik başkaları tarafından benliğin tanınan, var olduğu algılanan özelliklerini içeren benliktir. James'e göre kişinin kendisini tanıyan kişi sayısı kadar çok sayıda sosyal benliği vardır. Ruhsal benlik kişinin düşüncelerini, ahlaki

yargılarını, mizacını, inançlarını kapsayan iç benliğin daha uzun süreli olarak görülen parçasını oluşturur (Harter, 1996, s.2).

James'ten sonra gelen Cooley (1902) benlik kavramını ele alan ikinci isimdir. James'i çok fazla bireysel olmakla ve benliğin sosyal doğasını dikkate almamakla eleştirmiştir. Cooley, kişinin benlik kavramının içinde bulunan sosyal ortamdaki soyutlanamayacağını ileri sürmüştür. 1902'de Cooley, James'in "bilinen benlik" (emprical ego) kavramını "sosyal benlik" (social self) olarak isimlendirir Cooley "ayna benlik kavramı üzerinde durmuş ve benliği, toplumsal bir görüntü olarak ifade etmiştir. Cooley'e göre "ayna benlik" üç ögeyi içerir, etkileşimde bulunulan diğer insanlar tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiğini yansıtır. Bu üç öge; bireyin başkalarının algılanış biçimine ilişkin görüşü; başkalarının bireyin bir davranışı hakkında oluşturduğu yargının bireyde yarattığı tepki; benlik ile ilgili geliştirilen duygular. Ona göre benlik, toplumsallaşma süreci içinde ortaya çıkan, davranışları bütünleştiren ve güdüleyen bilinçli bir süreçtir. Mead'de (1925-1934) benliği sosyal bir görüngü olarak görür "I" ve "Me" şeklinde ikiye ayırarak incelemiştir. "Me", benliğin başkalarının tutum ve görüşlerine değer veren yönü, geleneksel ve edilgen yönü iken; "I" benliğin içinden geldiği gibi davranan, etkin ve yaratıcı yönüdür. Eğer yaşanan toplum, katı ve sınırlayıcı ise; "me", "I" üzerinde egemenlik kuracaktır. Birey, başkalarının kendine yönelik tutumları doğrultusunda davranış sergileyecek ve düşünecektir. Böylece toplumsal benlik edinilir. Daha sonra, büyüme ve olgunlaşma ile, diğerleri ile daha üst düzey etkileşime girecek, bir yerde diğerlerini denetleyerek, onların rollerini de üstlenecek ve "I" ı güçlendirecektir. Böylece, örgütlenmiş topluluk ya da toplumsal grup sayesinde, benlik kavramı kazanılmış olur Mead benliğin gelişiminde ve işleyişinde temel öge olarak "dili" görür. Ancak bu sayede birey toplumsallaşır ve anlamları alır ve oluşturur. Dil kazanım sürecinde birey gözlem

yapar ve başkalarından gördükleri ışığında kendisi hakkında düşünmeye başlar ve benlik algılarını biçimlendirir (akt: Öner; Harter,1996).

A.III.i Psikoanalitik Görüş ve Devamındaki Görüşler

Psikoanalitik kuramda benlik, ego, id ve süperegoyu da içeren, hem bilinçli hem bilinçsiz görüngüleri içine alan daha geniş bir yapıdır. Ego ile aralarındaki ayırım tam olarak ortaya koyulmamıştır (Öner, 1982). Ego kişiliğin bilinçli yanısıdır ve kişinin “Ben” i ile ilgili bilinçli bilgisidir. Egonun esas görevi bedensel, ruhsal ve toplumsal yönleri bir araya getirerek yaşamı sürdürmektir; alt benlik (id) ve üst benlik (süperego) arasında iletişimi ve etkileşimi sağlayarak toplumsal yaşama uyum yapmaya çalışır. Benlik dürtülerden ve içgüdülerden kaynaklanan ihtiyaçları doyuma ulaştırmak durumundadır. Bu doyuma yollar ararken, uygunsuz zaman ve koşullarda denetimi sağlayıp, bu ihtiyaçların karşılanmasını denetleyerek kontrol altına alır, zamanı ve şartların uygun olmadığı durumlarda bastırma, engelleme veya erteleme işi egonundur. Bu denetime engellenmeye karşı dayanma gücü denir. İd (Alt benlik) kalıtımla geçer, doğuştan getirdiğimiz ve bedenden kaynaklanan içgüdülerden ve dürtülerden oluşur. En önemli ruhsal yapı olan id benliğinin ilkel yanısıdır. Dürtü ve içgüdülerden kaynaklanan ihtiyaçları doyuma ulaştırmak için ilk hareketi başlatır. İd’in başlattığı davranışlar gerçekte bağlantısı olmayan, haz ilkesine uygun davranışlardır. İd için herhangi bir uygun mekan ve zaman kavramı söz konusu değildir. Birbiriyle çatışan, çelişen davranışlar söz konusu olabilir (Köknel,1994).

Süperego (üst benlik) ise kişiliğinin değer yargıları, ilkeleri, kurallarının temelini oluşturur. Kişinin hayatın boyunca yaşadığı ve benimsediği olumlu, olumsuz, güzel ve çirkin olan değer yargılarının tamamı süperegoda yer alır. Süperego vicdan bilinci işlevini göreyerek benlik için bir yol gösterici olur (Yanbastı, 1996). Freud, benlik saygısı ile ilgilenmekten

çok, bireyin kendi hakkındaki olumsuz düşünceleri ve komplekslerin nedenleri ile çözümleri üzerinde durmuştur (Schultz & Schultz, 1996).

Adler'in kişilik kuramlarına getirdiği önemli bir katkı "benlik" kavramıdır. Freud'a göre içgüdülere hizmet eden ve gerçekte arabuluculuk yapan fonksiyonlardan oluşan ego kavramına karşı Adler "benlik kavramını" ortaya koymuş ve benliği, karar yeteneğine sahip ve bireye amaçlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistem olarak tanımlamıştır. Benlik sürekli olarak bireye çözüm yolları sağlayacak yaşantıları arar ve bunları dış dünyada bulmaya veya yaratmaya çalışır (Yanbastı,1996). Bu nedenle Adler benliği yaratıcı bir güç olarak görür. Bütünleşmiş ve bağdaşıklık sağlamış olan yaratıcı ben, kişiliğin öncüsü ve kişiliği yaratan oluşumdur. Ona göre kişiliği oluşturan, yaşama anlam veren benliktir (Öner, 1982). Kişinin kendini değerlendirmesi, Adler'in bireysel psikoloji (Individual Psychology) çalışmalarının ana kavramıdır. Adler'e göre birey, hayatı boyunca aşağılık duygusuyla (inferiority complex) başetme ve üstünlük (superiority) geliştirme çabası içindedir. Birey, hayatında veya kendinde var olduğunu düşündüğü eksiklikleri, saygınlık kazanmak ve olumlu benlik geliştirmek için telafi yoluna gider. Bu süreç içerisinde kabul ve destek görme, olumlu benlik saygısının gelişimi ve sağlıklı kişiliğin oluşumu için önkoşuldur (Geçtan, 1993). Benlik, sürekli olarak bireye çözüm yolları sağlayacak yaşantılar aramakta ve bu yaşantıları dış dünyada bulmaya ya da yaratmaya çalışmaktadır (Schultz &Schultz, 1996, 415).

Adler'e göre benlik aşağılık duygusundan, üstünlük duygusuna geçiştir. Benlik saygısının gelişiminde üç önemli faktör olduğunu savunur ve bu şu şekilde özetler. Birincisi organ eksikliği, psikolojik eksiklik veya yetersizlik, ikincisi bu eksikliklerden kaynaklanan sebeplerden kişinin çevresi, arkadaşları ve ailesinden yeterli destek ve ilgiyi görmemesi, üçüncüsü, bu bireylerde sürekli karşıdan alma isteği ve eğilimi olması, ben merkezci

olmaları ve olgunlama ve sosyal ilişkilerinde problem yaşamalarından dolayı benlik saygılarının düşük olması (Bilgin,2001).

Jung'a göre "benlik" kişiliğin bütünü, odak noktası, denge ve sürekliliği sağlayan merkezi yapıdır (Geçtan, 1998). Jung'a göre benlik, egonun şablonudur. Ortak bilinçdışında bulunan merkezi, örgütleyici, yönetici arketiptir ve diğer bütün arketipleri içerir. Bu tanıma göre benlik, ruhun çekirdeğidir ve gelişimin arketipidir (Budak, 2000,s. 124). Merkezde yer alan benlik ve çevresinde yer alan her şey, kişiliğin bütünü oluşturur. Bireyleri "içe dönük" ve "dışa dönük" olarak ayıran Jung, etkin bir yaşam için kişiyi bu iki yönü denge içinde tutması gerektiğini savunur. Benlik sorunlarının da, bu iki olgu arasındaki dengesizlikten kaynaklandığını iddia etmektedir (Fordham, 1996).

Karen Horney, bireyde en canlı odak noktasının "gerçek kendilik" olduğunu savunur. Gerçek kendiliği de, duyguların kendiliği olarak tanımlamıştır. Kendilik, ilgi ve enerji kaynağı; istek ve karar verme yetisi; bireyin büyümek, gelişmek ve kendini tanımak isteyen kısmı olarak nitelendirilmiştir. Gerçek kendiliğin güçlü ve etkin olması, bireyin karar verebilme ve sorumluluklarını taşıyabilmesine olanak verir (Pervin &John, 1997, s.420). Freud'un ego kavramıyla karşılaştırınca egonun bir "işçi" olduğu, benliğin ise bir yapıcı ve yaratıcı olduğu söylenebilir (Öner, 1982).

Eric Fromm, insanın doğası ile sosyal süreçlerinin sürekli etkileşimde olduğunu savunur. Fizyolojik ihtiyaçların her birey için aynı olduğunu ancak bireyleri birbirinden ayrı kılan sosyal süreçlerin ürünü olan sevgi öfke, nefret, zevk arama gibi duygular olduğunu belirtir. Toplum bu noktada mevcut dürtüleri bastırırken, yeni dürtüler oluşturur. Bu çelişki, bireyin hem gereksinimlerine doyum aramasını hem de bir birey olarak kendinin farkında

olmasını (self-awareness), muhakeme edebilme ve imgeleme özelliklerine sahip olmasını ifade eder (Geçtan, 1993).

Sullivan'a göre benlik, toplumsal etkileşim boyutunda gelişir. Çocuk benlik sistemini, güvenliğini sağlamak için algıladığı ailesel figürlerin isteği yönünde boyun eğerek oluşturur. Yani çocuk, ebeveynlerin tutumu doğrultusunda "iyi ben" ya da "kötü ben" şeklinde oluşturur. Birey yaşamını tehdit eden durumlarda oluşan anksiyeteden kurtulmak için koruyucu tedbirler alır ve bazı davranışlarını denetlemeyi öğrenir. Bu koruyucu tedbirler, bazı davranış şekillerini onaylayan, bazılarını da yasaklayan kendilik sistemini oluşturur. Kişiliğin temel dinamiği, benlik saygısının korunması için anksiyeteden kaçınmaktır. Buna karşılık benlik saygısı da, benlik sistemine koruyucu olarak hizmet eder (Offer, Ostrov ve Howard, 1981).

Allport, ego ve benlik yapılarının birleşiminden oluşan "proprium" kavramını ileri sürmüştür. "Proprium" yaşamımızın bize özgü, yalnızca bizim olarak kabul ettiğimiz tüm alanlarını ve kişiliğin içsel bir birlik oluşturan bütün yönlerini, hatta kişiliğin çatışan yönlerini de kapsar. Allport benliğin gelişimini, bebeklik, okulöncesi, okul yılları ve ergenlik dönemleri içerisinde ele alıp incelemiş ve yedi "proprium" duygusundan söz etmiştir. Bu duygular zamanla gelişmekte ve birbirleriyle kaynaşarak bir bütün oluşturmaktadır. Bunlar: (1) Bedensel duyum; organizmadan gelen uyarıcılardan kaynaklanan duyumların bileşimi, bedensel olarak bana ait diyebileceğimiz şeylerdir. (2) Kendini tanıma; bebeklik döneminin ilk aylarında çocukta kimliğe ait bir duyum yoktur. İki yaş civarında, giysileriyle, ismiyle ve çevresinde kendisine verilen işaretler yardımıyla kendisini ayırt etmeye başlar. Sık sık duymakta olduğu adı, çocuğa kendisinin diğer bütün şeylerden ayrı olduğunu ve bu sözcüğün kendisi için bir başvuru noktası olduğunu gösterir. (3) Benliği geliştirme; proprium'un en önemli ve temel özelliklerinden biri olan benliği

geliştirme kişilik yapısı içerisinde dinamik bir süreçtir. Allport'a göre "proprium" dinamik olma durumundadır, çünkü kendini geliştirme sürecinin kesin olarak sonu yoktur. (4) Ego sınırlarının genişlemesi; öğrenmenin artmasıyla, bireyin sahip olduğu şeyler, sevgi nesnelere, idealleri, bağlılıkları da artar. Bunlar bireyin "benim" diye adlandırabileceği şeylerdir. (5) Akılcı olma; proprium'un akılcı işlevleri de vardır, bunlar: Gerçek çözümler bulabilme, yerinde uyum sağlayabilme, doğru planlar yapabilme ve yaşamla ilgili sorunları oldukça kusursuz biçimde çözebilmektir. Benlik düşünen bir varlık olmaya başlar. (6) Benlik imgesi; bireyin benlik imgesi diğer insanların onun kendisi hakkında neler düşündüğünü kavramsallaştırmasını içerir. Benlik imgesi bireyin şimdi içinde yaşadığı zamanla geleceğe ait görüşlerini bir noktada birleştirebilmesine yardımcı olabilir. (7) Uygun çaba; bu kavramda güdünün doğası ele alınmaktadır. Uygun olan güdülerle, sınırlı olan güdüler arasında ayırım yapmak gereklidir. Kişilik söz konusu olduğunda, bireyin egosunun genişliği içine girdiğinde, yeni güçlü bir ego kusursuz bir kişilik geliştirmek için yola çıktığında amaca uygun güdülerini ortaya koymaya çalışır.

Allport'un ortaya koyduğu benliğin tüm bu yönleri bir bütün olarak işlevde bulunurlar. Bireyin duygu ve coşkuları da bu bütünün içerisinde yer alır ve benlik bütünlük kazanır (akt: Öner, 1982).

A.III.ii Carl Rogers'ın Benlik Kuramı

Rogers (1951), kişilik ile ilgili olarak en önemli kavramın "benlik" olduğunu vurgular (Örgün, 2000) ve benlik kavramını görüngüsel fenomenal bir açıdan ele alır.

Rogers'a göre benlik yaşamın ilk yıllarında oluşmaz, ancak algısal alanın bireyin bir parçası olanlar ve olmayanlar biçiminde farklılaşması ile benlik kavramı oluşmaya başlar (Geçtan, 1993). Organizmanın herhangi bir anda ilgili olan ve farkında olunan her şeyi

içeren yaşantıları onun görüngüsel (fenomenal) alanını oluşturur. Görüngüsel alan yalnızca bireyin kendisinin bilebileceği bir başvuru çerçevesidir. Bireyin davranışını da onun görüngüsel alanı belirler. Rogers'a göre bu görüngüsel alanın bir bölümü "benlik" olarak farklılaşır ve böylece benlik görüngüsel alanda algılanan bir nesne olur. Rogers bu nesneye ait olup da bireyin kendisi tarafından fark edilen benlik algılarının örgütlenmiş biçimini "benlik kavramı" ya da "benlik yapısı" olarak tanımlamış (Öner, 1982), bu kavramı yaşantıların ürünü olduğu kadar yaşantıların da yaratıcısı olarak görmüştür (Kılıççı, 1992).

Benlik kavramı, algılanan benliktir. Kişinin "ben" ya da "benim" olarak ifade ettikleridir. Başlangıçta benlik kavramı, sözel ifade öncesi bile olsa, büyük ölçüde benlik yaşantılarından oluşmaktadır. Bu benlik yaşantıları da, bireyin "ben", "benim" veya "kendim" olarak ayırttığı fenomenolojik alandaki olaylardan oluşur. Örneğin, ayak parmaklarını keşfeden küçük bir çocuk, benlik kavramının içine ayak parmaklarına sahip olduğu gerçeğini yerleştirebilir. Bir genç çevreyle etkileşimde buldukça, giderek daha çok yaşantısını kendi yaşantısı olarak bilinçli biçimde sembolleştirir. Farklı bir benlik olarak davranan diğer önemli kişilerle kurduğu etkileşimler aracılığıyla bir benlik kavramı geliştirir. Bu benlik kavramı hem kendisi hakkındaki algılarından hem de kendilik algılarına ilişkin olarak buna iliştiirdiği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden oluşur (Nelson-Jones, 1982, s.21).

Benlik kavramı, kişinin kendi hakkındaki doğru ya da yanlış birtakım hipotezlerinden oluşur. Benlik kavramı, kişinin ne olduğu konusundaki görüşlerinin yansıtmakla birlikte, ne olması gerektiği ve ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içerir. Kişinin ne olmak istediği konusundaki görüşleri "ideal benliği" oluşturur (Yanbastı, 1990).

İdeal benlik ile gerçek benlik birbiriyle ne kadar uyumlu olursa birey bunun sonucunda başarılı, mutlu ve doyuma ulaşmış olur. İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki tutarsızlık, uyumsuzluk ve kopukluk kişiyi doyumsuzluğa ve mutsuzluğa iter. Rogers gerçek benlik ve ideal benlik arasında oluşabilecek olan tutarsızlıkla ilgili olarak şöyle bir düşünce geliştirmiştir: Benlik çevre faktöründen etkilenmektedir. Bu etkilenme şu şekilde de açıklanabilir. Çocuğun hissettikleri, duygu ve davranışları ideal olmasa bile, birinci dereceden çocuğu etkileyen anne, baba çocuğa karşı olumlu ve tutarlı davranışlar gösterirlerse ve çocuğun kendisini değerli hissetmesini sağarlarsa, çocuğun benliği olumlu yönde gelişir. Bunun tam tersi bir şekilde çocuk anne, babasından ve çevresinden sadece bazı koşulları karşıladığında onay aldığını fark ederse, çocuk sadece doğru bir davranışta bulunduğu zaman ailesi ve çevresi tarafından değerli görüldüğünü hisseder ve kendi benlik kavramında bozulma durumu ortaya çıkar (akt: Atkinson, 2002).

Rogers'ın kişilik kuramında benlik ve benlik kavramının yanında "kendini kabulü" kavramı da önemli bir yer tutar (Eisenberg ve Delenay, 1993, s.69). Benlik kabulü kişinin bütün yeterli ve yetersiz yanlarını gerçeğe uygun bir biçimde algılaması, yeterli ve güçlü yanlarıyla yaşam sorunlarını kendine özgü bir biçimde çözerken yetersiz ve sınırlı yanlarını da kişiliğin bir parçası sayabilme yönündeki sağlıklı bir tutumdur (Kılıççı, 1992).

Bireyin benlik gelişimi, önemli ölçüde bireyin kendisini olduğu gibi algılayıp, kabul etmesine bağlıdır. "Kendini kabul" kavramı, Rogers'a göre kendine saygının önkoşuludur (Özoğlu, 1982). Bu noktada Rogers iki ihtiyaca dikkat çeker: Olumlu saygı ve olumlu benlik saygısı. Olumlu saygı, bireyin başkaları tarafından kabul ve saygı görmesi, sevilmesi, hoşlanılması gibi yaşantıları kapsarken; olumlu benlik saygısı da, başkalarının tutumuna bağlı olmaksızın kişinin kendi benliğine karşı olumlu tutumudur (Karahana ve Sardoğan, 1994). Rogers, organizmanın içsel eğilimlerini kendini gerçekleştirmeye ve

bütünlüğü korumaya yönelik olduğunu savunurken; sağlıklı benliğin niteliklerini de şöyle sıralamıştır; benliği kabul edebilme, benliğin içten ve dıştan gelen uyarıcılara açık olması, benliğin yaşantılarını gerçeğe uygun bir şekilde simgeleştirmesi, benlik ile yaşantı uyumsuzluğu olan durumları fark etmesi ve bireyin tüm yaşantılarını benlik ile tutarlı hale getirebilmesi (Kılıççı, 1992).

Rogers'a (1951) göre bireyin sağlıklı bir benlik kavramı geliştirmesi için bağdaşım temel bir ilkedir. Birey gerçek yaşantıları ile uyumlu değerlendirmeler yapabildiği oranda bağdaşım gerçekleşir. Ancak çevre engellemeleri ve korku veren bazı durumlar da bireyin benlik kavramı, organizmanın gerçek yaşantılarından farklı olur ve o zaman bağdaşmazlık ortaya çıkar (akt.: Öner, 1982).

A.III.iii Super'in Benlik Kavramı Kuramı

Rogers'ın benlik kavramı kuramından etkilenecek Super benlik kavramına ilişkin bir kuram geliştirerek onu mesleki gelişime uyarlayarak mesleki benlik kavramına dönüştürmüştür. Super'e göre benlik kavramı bir sistem olup, çeşitli benlik kavramlarından oluşur. Benlik kavramları anlam kazanmış benlik algılarıdır ve bireyin bazı anlamlar yükleyerek algıladığı biçimiyle kendisidir.

Super benlik kavramının biçimlenmesi sürecini şöyle ele almıştır (akt.: Öner, 1982):

- 1- Keşfetme: Bebek ilkin ayak parmaklarıyla oynayarak, elini parmaklarını hareket ettirip onları seyrederek kendi bedenini keşfetmeye başlar. Keşfetme yaşam boyu sürer. Kişinin benliği gelişip ve değişirken, keşfetme sürecinin nesnesi olmaktadır. Aynı zamanda çevre de keşfetme sürecinin nesnesi olmaktadır.

- 2- Benliğin farklılaşması: Benlik kavramı gelişiminin ikinci evresidir. Bebek, ellerini gözünün önünde oynatır ve parmaklarını kendi isteğiyle oynatmakta olduğunu fark eder. Oysa annesinin elleri bebeğin kendisinden bağımsız hareket etmektedir. Bebek bu şekilde parmaklarına bakıp “bu benim”, öbür hareket eden ise “bir başkası” diye sonuca varır. Böylece de kendisi ile kendisi dışında olanların farkına varır. Artık onun için kimlik araştırması başlamıştır.
- 3- Özdeşleşme: Özdeşleşme, farklılaşma ile hemen hemen aynı zamanda ilerleyen bir süreçtir. Erkek çocuk babası ile arasındaki benzerliklerin, annesiyle arasındaki farkların ayırdındadır. Erkek çocuğun özdeşim kurabileceği ilk ve tek erkek nesne babası iken daha sonraları kendi cinsinden olan başkalarına da benzeyebileceğini, bu kimselerin yürüttükleri çeşitli rolleri kendisinin de üstlenebileceğini düşünür. Bunların arasında kendini en fazla etkileyenleri temel olarak özdeşlik kurabileceği rolleri seçer. Bu durum kız çocuklar içinde geçerlidir.
- 4- Rol oynama: Rol oynama, özdeşleşmeyi izleyen ya da onunla birlikte ilerleyen bir davranış türüdür. Babasıyla özdeşim kuran çocuk onun gibi davranmaya çabalar. Daha sonraları solak bir base-ball oyuncusuyla özdeşim kurarak sol eliyle top atmaya çalışır. Rol oynama ister hayali ister doğrudan yer alınarak yürütülsün, bireyin tüm rolleri kendi benlik kavramına uyup uymadığını, sınavabilmesine olanak verir.
- 5- Gerçeğin test edilmesi: Rol oynamanın özdeşleşme evresinden kaynaklanması gibi, gerçeğin test edilme evresi de rol oynama evresinden kaynaklanır. Gerçeği test edebilmek için yaşam bireye birçok olanak sunar. Böylece birey benlik kavramını bazı rollerde sınavarak bir karara varabilir.

A.III. iv Shavelson'un Benlik Kuramına İlişkin Görüşleri

Shavelson (1976) tarafından genel olarak tanımlanan benlik kavramı, kişinin kendi deneyimleri ve çevresinden edindiği yorumlar ile birlikte oluşan benlik algısıdır. Bunlar özellikle, belirgin biçimde belirli diğerlerinin (anne, baba, öğretmen gibi) değerlendirmelerinden, kişinin kendi davranışlarının pekiştirilmesinden ve yakıştırmalardan etkilenirler. Benlik kavramı kişinin içindeki bir kişilik ya da varlık değil, bir kişinin nasıl hareket ettiğini açıklamak veya öngörmek için potansiyel olarak yararlı olan varsayımsal bir yapıdır. Bu benlik algılamaları kişinin nasıl hareket edeceğini etkiler ve karşılığında bu hareketler de kişinin benlik algılamalarını etkiler. Bu yaklaşımla tutarlı olarak, Shavelson benlik kavramının hem bir sonuç olarak hem de diğer sonuçları açıklamaya yardım eden bir ara değişken olarak önemli olduğunu kaydetmiştir. Shavelson ayrıca bir kişinin kendi benlik algılamaları ve başka bir kişinin ifadeleri temelinde ifade edilmiş benlik kavramlarını birbirinden ayırt etmiştir ve bunların birincisi üzerinde odaklanacağını belirtmiştir. Shavelson benlik kavramı yapısının tanımı için kritik 7 özelliği tanımlamıştır: (1) Benlik örgütlenmiştir ya da yapısaldır, insanlar kendileri hakkında sahip oldukları dev bilgi dağarcığını sınıflandırır ve bu sınıflamaları bir diğeriyle ilişkilendirirler. (2) Benlik çok boyutludur; belirli boyutlar, belirli bir birey tarafından benimsenen ve/veya belirli bir grubun paylaştığı bir benlik kategori sistemini yansıtmaktadır. (3) Benlik hiyerarşiktir, hiyerarşinin tabanında belirli durumlardaki kişisel davranışların algıları vardır, hiyerarşinin ortasında benlik hakkında daha geniş bir sahadaki (sosyal, fiziksel ve akademik) çıkarımlar vardır ve zirvede de bütünsel benlik kavramı vardır. Shavelson bu yapıyı Spearman'ın entelektüel becerileri temsil eden hiyerarşik temsiline benzetmiştir. (4) Benlik hiyerarşik genel benlik kavramı istikrarlıdır, ama biri hiyerarşiyi alçalttıkça benlik kavramı giderek durum odaklı olur, bunun sonucu, daha az istikrarlı olur. Hiyerarşinin tabanındaki benlik algılarındaki değişiklikler daha yüksek

düzeydeki kavramlarla bastırılabilir. (5) Gelişimsel olarak, çocukluktan yetişkinliğe gidildikçe benlik kavramı giderek daha fazla boyutlu olur. Çocuklar kendilerini çevrelerinden ayırt etmeme eğilimindedir, küçük çocuklar bütünsel, ayırt edilmeyen ve durum odaklı benlik kavramlarına sahiptir, benlik kavramının giderek ayırt edilir hale gelmesi ve çok boyutlu hiyerarşik bir yapıya dönüşmesi ancak artan yaş ve sözel sınıflandırmaların edinimiyle gerçekleşir. (6) Benlik kavramı hem tanımlayıcı hem değerlendirici özelliklere sahiptir, bireyler kendilerini “Ben mutluyum” şeklinde tanımlayıp “Matematikte iyiyim” şeklinde değerlendirebilirler. Değerlendirmelere bazı mutlak ideallere göre, akranlarla yapılan karşılaştırmalar temelindeki görece bir standarda göre, veya belirli diğerlerinin (anne, baba, öğretmen gibi) beklentilerine göre yapılabilir. Bireyler belirli boyutları farklı biçimde tartabilir. Shavelson benlik değerlendirmesi benlik tanımlaması arasındaki farkın kavramsal ya da deneysel olarak açıklığa kavuşturulmadığını kaydetmiştir, benlik kavramı terimi ve özsaygı, literatürde bu yüzden birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. (7) Benlik kavramı teorik olarak ilişkilendirildiği diğer yapılardan ayırt edilebilir. Böylelikle, örneğin, akademik başarı, sosyal veya fiziksel benlik kavramı yerine akademik benlik kavramı ile daha yüksek korelasyon sağlamalıdır ve belirli derslerdeki benlik kavramları (matematik, İngilizce) diğer derslerin yerine eşleştiği dersler ile daha yüksek korelasyon sağlamalıdır (Wiley, 1996, s.55).

1.0. Problem

Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramları bazı değişkenlere (cinsiyet, annelerin eğitim durumu, babaların eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeşin olup olmaması, okulöncesi kuruma devam ettiği süre, okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişi) göre farklılık göstermekte midir?

2.0. Alt problemler

Yukarıda ifade edilen probleme dayalı olarak geliştirilen alt problemler aşağıda sıralanmıştır.

2.1. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

2.2. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

2.3. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

2.4. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

2.5. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları kardeşi olup olmasına göre farklılık göstermekte midir?

2.6. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma devam etme süresine göre farklılık göstermekte midir?

2.7. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişiye göre farklılık göstermekte midir?

3. Araştırmanın Önemi

Doğumu izleyen ilk yılların insan hayatındaki önemi bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca yapılan bütün araştırmalar okul öncesi dönemi kapsayan 0- 72 aylar arasındaki dönemin insan gelişiminin en önemli basamakları olduğunu vurgulanmaktadır. Çocuğun doğduğu andan itibaren beslenmesine, uyku düzenine, güvenliğine, sağlığına gösterilen önem kadar bilişsel, sosyal, duygusal, psikomotor alanlarda da eğitime ihtiyacı vardır. Çocuğa gösterilen ilgi ve sevgi çocuğun gelişimini olumlu yönde nasıl etkiliyorsa, aynı zamanda diğer gelişim alanlarında da gereken desteği sağlamak aynı derecede önemlidir.

Okulöncesi dönem, insan hayatında belirli alışkanlıkların kazanıldığı önemli bir süreçtir. Farklı yaş gruplarındaki okulöncesi çağ çocukları için amaçlar incelendiğinde, vurgulanan ortak noktanın, çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasının öncelikli olduğu görülmektedir. Büyüme ve gelişme açısından insan gelişiminin en kritik dönemi erken çocukluk (0- 6 yaş) dönemidir. Bu dönemde çocuğun içinde bulunduğu çevre ve çocuğa sunulan olanaklar çocuğun gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuğun içinde bulunduğu çevre ile birlikte, alınan uyaranlar, çocuğun fiziksel ve zihinsel

gelişiminde olduğu gibi benlik kavramının gelişiminde de çok önemli rol oynar. Çocuklar bebeklikten itibaren sağlıklı, sağlıksız, doğru ya da yanlış pek çok şeyden etkilenecek büyürler. Çevrelerinden gelen tepkilere göre kendileriyle, başkalarıyla ve içinde yaşadıkları dünyayla ilgili düşünceler edinir, bunlara göre davranış ve tutum geliştirirler. Kağıtçıbaşı'na (1999) göre de benlik kavramı her türlü dünya görüşü, dünyayı algılama biçimi, varoluş nedenlerini belirler; bütün davranışları, düşünceleri, yaşama bakışı etkiler.

Büyüklerin (anne- baba, bakıcı ya da öğretmen) çocuklar ile olan ilişkileri ve yaşamın ilk yıllarında onlara kazandırılan tecrübeler, çocukların duygusal ve beyin gelişimleriyle birlikte onların gelecekteki tutum ve davranışları üzerinde de etkilidir. Çocuklar anne ve babalarının ve ileriki yıllarda yaşamlarında etkili olan diğer yetişkinlerin onlara verdiklerini olduğu gibi alırlar. Geçen yıllarla paralel olarak aldıkları bütün bilgileri değerlendirip benlik kavramlarını, öz yeterliliklerini ve öz saygılarını şekillendirirler.

Çocuğun 0-6 yaş döneminde temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanarak sağlıklı bir kişiliğin temelini atılması, onun eğitim sürecine etkin ve başarılı bir uyum yaparak dengeli bir yetişkin olmasının yolunu açar. Özellikle erken yaşta, öğretmenin uygun etkinlikler yardımıyla çocukta kendini kabul, özgüven, benlik saygısı gibi kişilik özelliklerinin gelişimine yardımcı olması, bu süreci belirleyici önemde etkilere sahip olması anlamını taşır. Bu nedenle sağlıklı bir kişilik gelişimine uygun ev ve okul ortamının yaratılması (Yeşilyaprak, 2000, s.71) ve bu ortam uyarıcılarıyla çocukların gelişiminin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Oktay (1999)'ın da belirttiği gibi okulöncesi dönemin kritik yıllar olduğu ve gelişimin en önemli basamaklarını oluşturduğu gerçeğine rağmen, ülkemizde bu dönemde alınan eğitimle daha sonraki gelişim ve başarı arasındaki ilişkinin belirlenmesi ile ilgili

araştırmalar son derece sınırlı olup, yurt dışında yapılan bir çok araştırma ve çalışma, bu dönemdeki bakım ve eğitimin kalıcı etkileri konusunda çok önemli veriler ortaya koymuştur. Özellikle erken çocukluk dönemindeki benlik kavramı ve gelişimine yönelik araştırmalar ve ölçekler henüz yeni uyarlanmaya ve üzerinde çalışılmaya başlanmıştır.

Çoğunlukla yurt içi araştırmalarda da ergenlik dönemindeki benlik kavramları çeşitli boyut ve ilişkileri ile ele alınmıştır. Dolayısıyla bu konuya ilişkin yapılmış araştırmaların sayısı son derece azdır. Erken ocukluk döneminde başlayan gelişimin ileriki yıllarda da yn değiştirmekten çok aynı yönde gelişeceği sonucundan yola çıkararak okulöncesi dönemde 6 yaş çocuklarının benlik kavramının gelişimiyle ilişkili değişkenlerle birlikte ele alınarak incelenmesi ülkemiz alanyazını için önem taşımaktadır.

Bu araştırmayla da okulöncesi dönemdeki çocukların benlik kavramına ilişkin olan araştırma eksikliğini giderme yönünde katkıda bulunacağı umulmaktadır.

4. Kapsam ve Sınırlılıklar

1.0. Bu araştırma için toplanan veriler 2007- 2008 eğitim ğretim yılında İstanbul ili, Ataşehir, Kazasker, Kozyatağı ve Kurtköy mahallelerinde okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubundaki toplam 180 ocuk ile sınırlıdır.

2.0. Çocukların benlik algılarına ilişkin değerlendirmeler Demoulin ocuklar için Benlik Algısı Testi'nden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

3.0. Araştırmaya katılan çocukların aileleri ile ilgili demografik bilgiler ile ilgili veriler okullardaki gelişim dosyalarındaki bilgiler ile sınırlıdır.

5. Varsayımlar

1.0. Araştırmaya katılan okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaş çocukların ölçeğin maddelerini içtenlikle yanıtladıkları kabul edilmiştir.

2.0. Araştırmaya katılan çocukların aileleri ile ilgili demografik bilgilerin edinildiği okullardaki gelişim dosyalarındaki bilgilerin, doğru olduğu kabul edilmiştir.

6. Tanımlar ve Kısaltmalar

Bu araştırmada yer alan kavramlar aşağıda tanımlandıkları anlamlarda kullanılmıştır.

Benlik kavramı: Hayatı boyunca bireyin yaşadığı tüm deneyimler ile bunlara bağlı olarak kişinin kendisine karşı geliştirdiği olumlu ve olumsuz yargıların toplamıdır (Demoulin, 1999)

Öz saygı: Öz saygı kişinin kendisini diğer insanlar içinde nerede olduğunu algılaması ve bu algılamalardan hoşnut olma durumudur (Demoulin, 1999) ve bireyin benliğini beğenme derecesidir (Kulaksızoğlu, 2000, s.115).

Öz yeterlilik: Bandura' ya (1992) göre bireyin olası durumlar ile başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabildiğine ilişkin bireysel yargılardır.

Demoulin Benlik Algısı Testi: DBAT

BÖLÜM II

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde okul öncesi çocuklarda benlik kavramını çeşitli yönleriyle inceleyen yurt dışında ve yurt içinde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

I. YURT DIŞINDA YAPILMIŞ İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ozehosky ve Clark (1970) anaokulu çocuklarına yönelik yaptıkları çalışmada, bu yaş grubu çocukların benlik kavramının yaşa göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur (akt: Şeremet, 2006).

Cassidy (1988), 5 yaş 7 aylık ve 6 yaş 8 aylık toplam 52 çocuk üzerinde yaptığı araştırmada, bağlanma stilleri ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güvenli bağlanan çocukların benlik saygısının güvensiz bağlananlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (akt: Özgül, 1995).

Grymes ve Lawler-Prince (1990), ABD’de yaptıkları araştırmada 10 sınıftan 184 anaokulu çocuğunun, akranlarıyla ilişkileri, aile statüleri ve benlik algıları incelenmişlerdir. Bu araştırmada “anaokulu çocuklarının mevcut aile statüleri (iki ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuk; bir öz ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuk; bir öz, bir üvey ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuk; ve diğer türler), çocukların (Woolner Okul Öncesi Benlik Algısı Resim Testi ile ölçülen) benlik algıları ve ve/veya çocuğun akranları içindeki (anaokulu sınıfı

sosyogramı ile ölçülen) statüsü arasında bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Çocukların yarıdan çoğu (%58) iki öz ebeveyni ile birlikte yaşıyor olsa da, analizler tüm 4 aile türüne de örnekleme rastlandığını göstermiştir (Bir öz ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuklar %29; bir öz, bir üvey ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuklar %8; ve diğerleri %5). Analizler aile yapısının anlamlı varyantlar göstermiştir. Benlik algısı skoru için $F=1,54$, akran popülerliği $F=2,44$. Benlik algısı skorunda ve akran popülerliği skorunda cinsiyete göre farklılık görülmemiştir. Resmi olmayan analizler, düşük benlik algısı ve yalıtılmışlık arasında ve ebeveynleri boşanmış çocuklarla yalıtılmışlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. 31 yalıtılmış çocuk tespit edilmiştir. 11 düşük benlik algısı olan çocuk tespit edilmiştir. Hem yalıtılmış hem düşük benlik algısı olan sadece 3 çocuk tanımlanmıştır. Yalıtılmış grup içinde cinsiyet ve akran statüsü arasında, veya ırk ve akran statüsü arasında hiçbir ilişki görülmemiştir. Çocukların çoğu pozitif ve tutarlı bir benlik algısı göstermiştir. Sonuç olarak, anaokulu programlarında farklı aile yapısı sorunlarına eğilmekten çok, bu farklı aile yapılarının arasındaki ortak noktalar vurgulanması gerektiği ve öğretmenlerin sınıflarındaki tüm anaokulu öğrencileri arasında kabul edilme ve etkileşim unsurlarını desteklemelerinin gerekliliğine değinilmiştir.

Grymes ve Lawler-Prince (1993), anaokulu çocuklarında benlik algısı ve akranlarıyla etkileşimlerini algılamaları incelenmiştir. Çocuklara kendilerini grubun bir parçası olarak görüp görmedikleri ve grubun bir parçası olmayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Cevaplar çocuğun benlik algısı ile ilgili olarak Woolner Okul Öncesi Benlik Algısı Resim Testi (Woolner Preschool Self-Concept Picture Test-WPSCPT) ile analiz edilmiştir. Örnekleme sosyoekonomik olarak farklı bölgelerde bulunan 345 anaokulu öğrencisi oluşturmuştur. Sonuçlar örnekleme oluşturan öğrencilerden çoğunun yüksek benlik algısı gösterdiğini (%88,1) ve tipik olarak kendilerini grup tarafından kabul edilmiş olarak algıladıklarını (%82,9) ortaya koymuştur. Beklenildiği gibi düşük benlik algısına sahip

çocuklar kendilerini akranları tarafından reddedilmiş olarak algılama eğiliminde iken, yüksek benlik algısına sahip çocuklar da kendilerini akranları tarafından kabul edilmiş olarak algılama eğiliminde olmuşlardır. Beklenmeyen bulgu, düşük benlik algısına sahip çocukların akranları tarafından reddedilmeyi isteme eğilimleri olmuştur. Sonuçlar, benlik algısının çocukların akranlarıyla olan etkileşimlerini tanımlamalarını ve algılamalarını etkilediğini gösteren önceki araştırmalarla tutarlı olmuştur. WPSCPT ile yapılan ölçüme göre algılanan ve istenilen benlik algısının kabul edilmesi, çocuğun genel benlik algısını belirlemektedir.

Pamela ve Davis (1993), Head Start Projesi Çocuklarında ve Diğer Çocuklarda Okul Öncesi Benlik Algısını incelemiştir. Head Start Projesi ABD’de düşük gelirli ailelerin 3-5 yaş arası çocuklarına eğitim, sağlık, beslenme desteği veren ve amaçlarından biri de çocukların benlik algılarını geliştirmek olan bir programdır. 51 çocuğa uygulanan çalışmanın sonucunda, Self Description Questionnaire-I’den alınan puanlar, akademik ölçüler veya öğretmen davranışı ile belirgin bir ilişki göstermemiştir. Ancak, ebeveyn davranışı ile anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Head Start öğrencileri ve Head Start projesine dahil olmayan öğrenciler arasında belirgin bir fark görülmemiştir. Bu, iki gruptaki çocukların çoğunluğunun son derece yüksek benlik algısı puanları elde ettiği ortaya konmuştur.

Demoulin 1995-1998 yılları arasında kendisi tarafından geliştirilen Self –Concept Developmental Scale (DSCDS) Benlik Algısı Ölçeğini, “Kendimi Seviyorum” programının etkisini ölçme amacıyla okulöncesi 6 yaş grubu çocuklar için geliştirilmiştir. Bu programın çocukların benlik kavramının gelişimi üzerindeki etkisini ortaya koymak üzere dört farklı çalışmada ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu

çalışmalar, “Kendimi Seviyorum” programıyla birebir örtüşen benlik kavramı çalışmalarının toplam analizi (1995), 12 haftalık programın benlik algısı üzerindeki etkisini analiz eden, üç kontrol ve bir deney grubunun araştırılması (1996), kişiselleştirilmiş “Kendimi Seviyorum” yaklaşımının okuma-anlama becerisi üzerindeki etkisini analiz eden, iki kontrol ve bir deney grubunun araştırması (1997), “Kendimi Seviyorum” programının gelişimsel olarak geri olan öğrenciler üzerindeki etkisini araştırdığı (1998) çalışmaların ortak sonuçları şöyledir: Programın okulöncesi çocukların benlik kavramı gelişimine olumlu etkisiyle birlikte, cinsiyet ve yaş ve değişkenlerine göre bakıldığında özsaygı, öz yeterlilik alt ölçeklerinde ve toplam benlik kavramı puanlarında anlamlı farklılık olmadığı ortaya koyulurken, çocukların okulöncesi kuruma devam etme süresine göre incelendiğinde alt ölçekler ve toplam benlik kavramı puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Verschuren (1996) “Cassidy Kukla Görüşme Formu” nu kullanarak yaşları 51 ay ve 76 ay arasında değişen 95 anaokulu çocuğunun benlik saygısının fiziksel yetenek, bilişsel yetenek, anneye bağlılık gibi çeşitli değişkenlere göre incelemiş ve benlik saygısı yüksek olan çocukların anneye güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar olduğu sonucuna ulaşmıştır (akt: Şeremet, 2006).

Justice, Lindsey ve Morrow (1999), Afrika kökenli Amerikalı okul öncesi çocukların akademik başarıları doğrultusunda benlik kavramı, özsaygı ve ırk tercihi ilişkileri incelenmişlerdir. Çocukların yaşı 49-63 ay arasındadır ve bir Head Start (ABD’de düşük gelirli ailelerin 3-5 yaş arası çocuklarına eğitim, sağlık, beslenme desteği veren bir program) programına kayıtlıdır. Her çocuktan üç benlik algılama ölçümü ve iki skorlu akademik başarı ölçümü alınmıştır. Bu iki ölçüm “bilgi kümesi” ve bir beceri kümesi puanıdır. Sonuçlar akademik özsaygının hem bilgi hem beceri kümesi puanları ile anlamlı

ilişki olduğunu; benlik kavramının beceri puanlarını yordadığını ve azınlık çocuklarında okul başarısı için akademik özsaygı gelişiminin önemli olduğunu göstermektedir.

Wilkens (1999), Küçük Çocuklar İçin Revize Edilen Joseph Benlik Kavramı Ölçeğini (JSSYC) anaokulu öğrencilerinde uygulamıştır. Örneklem grubu, 34 ilköğretim birinci sınıf ve 34 anaokulu öğrencisinden oluşmaktadır. Her öğrenci bireysel uygulama ile JSSYC puanları alınmıştır. Araştırma, çocukların benlik imgesi üzerinde en büyük etkiyi, çocukla en çok zamanı geçirdikleri için ebeveynlerin yarattığını göstermektedir. Genellikle, içten sevgi ve saygıya maruz kalan çocukların kendilerini daha olumlu değerlendirdikleri ve öğretmenin benlik kavramı ile öğrencinin bilişsel gelişimi arasında olumlu ilişki olduğunu görülmüştür.

II. YURTİÇİNDE YAPILMIŞ İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Gelişimin en önemli basamakları olarak belirtilen okulöncesi dönemi kapsayan 0- 72 aylar arası çocukların benlik kavramına ilişkin yapılmış araştırmaların sayısı oldukça azdır.

Turaşlı (2006), 6 yaş okulöncesi çocuklarda benlik algılarını desteklemeye yönelik sosyal-duygusal hazırlık programının etkinliğini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, “Benlik Algısını Destekleyen Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı”nın etkisi, benlik algısı düzeyi açısından program uygulanan çocuklarda program uygulanmayan çocuklara göre .01 düzeyinde anlamlı farklar bulunmuştur.

Şeremet (2006), okulöncesi dönemi çocuklarının (5-6 yaş) kendilik algılarını çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Yaş ve cinsiyet ortak etkilerine bakıldığında, 5 yaşındaki erkeklerin 6 yaşındaki erkeklere göre bilişsel yeterlilik düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

5 yaşındaki erkeklerin 6 yaşındaki erkeklere ve 5-6 yaşındaki kızlara göre anneleri tarafından kabul edilme algıları daha yüksektir. Cinsiyet göre kendilik algıları değişkenine göre, erkek çocukların kız çocuklara göre bedensel yeterliliklerini daha olumlu algıladıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Okulöncesi dönemi çocuklarının kendilik algılarının annelerin ve babaların eğitim düzeyine göre değişip değişmediğine ilişkin bulgulara bakıldığında annelerin ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların kendilik algılarının yükseldiği saptanmıştır. Okulöncesi dönemi çocuklarının kendilik algılarının annenin çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre bakıldığında annenin çalışma durumuna göre çocukların kendilik algılarında farklılık olmadığı grlmştir.

nder (2004), 4- 6 yaşlar arası okulöncesi çocuklarda kendilik algılarını yaş, cinsiyet, annenin çalışma durumu gibi bazı değişkenlere göre incelemiş ve toplam 72 ocuk üzerinde yapılan bu araştırmada yaşa ve cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır; ancak, annesi çalışan çocukların anne tarafından kabul edilme algılarının annesi çalışmayan çocuklara göre anlamlı derecede düşük olduğunu saptamıştır.

Bal (2004), ilköğretim ğrencilerinin benlik algıları ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar, erkek öğrencilerin benlik algısı puanlarının kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Üst sosyo-ekonomik düzey ile orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen öğrencilerin benlik algısı puanları arasında üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin lehine anlamlı fark bulunmuştur. Anne ve babası niversite mezunu olan öğrencilerin benlik tasarımı ve benlik algı puan ortalamaları annesi ve babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Okul başarısı yönünden kendilerini nasıl gördüklerine göre benlik algısı puanlarının ortalamasına bakıldığında en yüksek ortalamanın okul başarısı geçer olan öğrencilerde olduğu sonucu elde edilmiştir. Okul başarısını geçer olarak yorumlayanlar dışında benlik

algı puanları okul başarısı değişkenine göre gruplandırıldığında, başarı algısı yükseldikçe benlik tasarımının da yükseldiği görülmüştür. Aynı zamanda White ve Howard (1973) yaptıkları araştırmada düşük benlik imajı ve düşük okul başarısının karşılıklı birbirlerini etkilediklerini ortaya koymuşlardır. Düşük benlik imajı okul başarısının düşmesine neden olurken, başarısızlığın da benlik imajını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. İstanbul'da uzun süredir yaşayan öğrencilerin benlik algısı puanları yaşadıkları süre ile orantılı olarak düşerken, daha kısa süredir İstanbul'da bulunan öğrencilerin benlik algısı puanları daha yüksek bulunmuştur. Anaokulu eğitimi alıp almama değişkenine göre bakıldığında ise öğrencilerin benlik algısı puan ortalamalarında, anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Dikici (1998), "Cassidy Kukla Görüşme Formu" nu ilköğretim okullarında anasınıfına devam eden 150 çocuga uyguladığı araştırmasında, çocukların benlik saygısı düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmanın bulgularıyla anne-baba eğitim durumuna, anne çalışma durumuna ve çocukların yaşına göre ilköğretim öğrencilerinin benlik saygısı puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Gabay (1996), ilköğretim çocuklarının benlik sistemini incelemiş babanın eğitim düzeyinin benlik değeri ile anlamlı ilişkisinin olduğunu ve babaların eğitim düzeyi arttıkça, çocukların akademik yeterlilikleriyle ilgili değerlendirmelerin arttığını ortaya koymuştur. Ayrıca çocukların benlik algısı puanlarının yaş ve cinsiyete göre, atletik yeterlilikte erkeklerin kendilerini daha yeterli değerlendirdikleri, yaşla birlikte hem erkeklerde hem kızlarda, atletik yeterlilik alanındaki değerlendirme puanlarında azalma olduğu bulunmuştur. Bütünsel benlik değeri puanlarında yaşla birlikte anlamlı değişimler bulunmuş, en küçük ve en büyük sınıflarda bütünsel benlik değerinin daha düşük olduğu, 4. ve 5. sınıflarda ise daha yüksek olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları bunlarla ilgili yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel-survey modeline göre desenlenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkenleri benlik kavramı toplam puanları, özsaygı ve öz yeterlilik alt ölçek puanları, bağımsız değişkenleri ise, cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeş sayısı, okulöncesi kuruma devam etme süresi, okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişi oluşturmaktadır.

3.2. Evren – Örneklem:

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlı Ataşehir, Kazasker ve Kozyatağı mahallesinde ve Pendik ilçesine bağlı Kurtköy mahallesinde, gelir ve eğitim durumu yüksek ailelerden gelen ve okulöncesi kurumlara devam etmekte olan 6 yaş grubu çocukları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme, yukarıda belirtilen mahallelerde okulöncesi kurumlara kayıtlı, toplam 180 çocuktan oluşmaktadır.

Örnekleme oluşturan katılımcıların cinsiyetleri, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeşinin olup olmaması, okula devam ettiği süre ve çocuğa bakım veren kişi değişkenlerine göre dağılımları tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo- 1

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	%	Toplam %
Kız	93	51.7	51.7
Erkek	87	48.3	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 2

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	%	Toplam %
İlkokul ve Ortaokul Mezunu	16	8.9	8.9
Lise Mezunu	76	42.2	51.1
Üniversite Mezunu	88	48.9	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 3

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	%	Toplam %
İlkokul ve Ortaokul Mezunu	16	8.9	8.9
Lise Mezunu	59	32.8	41.7
Üniversite Mezunu	105	58.3	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 4

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Annelerin Çalışma Durumu	Frekans	%	Toplam %
Anne Çalışıyor	95	52.8	52.8
Anne Çalışmıyor	85	47.2	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 5

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Kardeşi Olup Olmamasına Göre Dağılımları

Kardeş	Frekans	%	Toplam %
Kardeşi Yok	64	35.6	35.6
Kardeşi Var	116	64.4	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 6

Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Okul Öncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Dağılımları

Okul Öncesi Kurumuna Devam Etme Süresi	Frekans	%	Toplam %
İlk Yıl	72	40.0	40.0
İki Yıldır	96	53.3	93.3
Üç ve Daha Fazla Yıl	12	6.7	100.0
Toplam	180	100.0	

Tablo- 7

**Örnekleme Oluşturan 6 Yaş Çocuklarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce
Onlara Bakım Veren Kişiye Göre Dağılımları**

Bakım Veren Kişi	Frekans	%	Toplam %
Anne	116	64.4	64.4
Büyükanne – Akraba	42	23.3	87.8
Bakıcı	22	12.2	100.0
Toplam	180	100.0	

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada gerekli bilgileri toplamak amacı ile iki araç kullanılmıştır.

3.3.1. Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu

3.3.1. Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi (DBAT)

Bu ölçek literatürde geliştiricisi olan Tennessee Üniversitesi'nden Donald Demoulin tarafından 1995- 1998 yılları arasında Batı Tennessee, Kentucky ve Kansas' da ki bazı okullardan toplam 950 anasınıfı öğrencisini içine alan dört farklı çalışmada kullanılan "Kendimi Seviyorum" adlı benlik kavramı algılarını desteklemeyi amaçlayan bir program çalışmasında ölçme aracı olarak geliştirilmiştir. DBAT, çocukların bireysel benlik kavramının sistematik ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini sağlayan bir ölçme aracıdır. Ölçeğin orijinal adı Demoulin Self- Concept Developmental Scale (DSCDS) dir. Ölçek toplam 30 maddeden ve iki alt ölçekten oluşmaktadır (Demoulin, 1999). Bunlar öz

yeterlilik (çocuğun kendi ile ilgili algıları) ve özsaygı (çocuğun okulu algılayışı ve grup içinde kendisi ile ilgili algıları) alt ölçekleridir. Her alt ölçeğin orijinal formunda 15 er madde bulunmaktadır. Ölçek çocuğun ailesini ve okuldaki bazı faaliyetleri içeren ifadelerden oluşmaktadır. Her ifade “hissederim” şeklinde bitmektedir. Çocuğa sorulan sorular karşılığında hissettiği duyguyu en iyi ifade ettiğine inandığı yüz ifadesini boyaması istenir. Yüz ifadeleri temel olarak “mutlu”, “ne mutlu ne mutsuz”, “üzgün” olarak ayrılmıştır. Ölçeğin çocuklara uygulanması bir uzman tarafından bireysel olarak yapılmaktadır. Ölçek; çocukların benlik algılarına çok kapsamlı ve sistematik analiz imkanı sağlayan bir enstrümandır. Üç kaynaktan bilgi alınmaktadır. Çocuk, çocuğun öğretmeni, çocuğun ailesi. Ölçekte her üç kaynağa da birbiriyle uyumlu sorular sorulmaktadır. Çocuğa uygulanan test daha sonra öğretmenine ve ailesine uygulanmakta birbiri ile uyumlu olanlar analiz edilmektedir. Sonuç verileri bağımsız olarak değerlendirildikten sonra birleştirilerek benlik kavramı bağlamında karma ve ortak bir sonuç çıkarılır. Aynı zamanda test ölçümlerinde etnik köken, sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet gibi etmenler de göz önünde bulundurulur (Demoulin,1999).

3.3.1.1. DBAT’ nin Puanlanması

Her bir soru çocuğa okunduktan sonra o soru ile ilgili durumunu en iyi ifade eden yüz ifadesini boyaması istenerek yanıtları alınır. Her bir madde için ayrı ayrı bulunan yüz ifadeleri 1 den 3 e kadar puan içermektedir. Mutlu= 1, ne mutlu ne mutsuz= 2, mutsuz= 3 olmak üzere puanlar hesaplanır. Böylece öz yeterlilik alt ölçeği için 14- 42 arası, öz saygı alt ölçeği için 15- 45 arası toplam puan elde edilir. Öz yeterlilik ve öz saygı alt ölçek puanları toplanarak toplam benlik kavramı puanını oluşturur. Bu puanlar 29 ile 87 arasında değişebilir (Turaşlı, 2006).

1995-1998 yılları arasında Batı Tennessee, Kentucky ve Kansas’da ki bazı okullarda 950 anaokulu öğrencisi ile yapılan “Kendimi Seviyorum!” programı, öğrencilerin benlik kavramı üzerindeki etkisini inceleyen dört çalışmada kullanılmıştır. Ölçek uygulamasında, her öğrenciye, öğretmene ve aileye DSCDS uygulanmıştır. Uygulamadan sonra, öğretmenler, 12 haftalık “Kendimi Seviyorum” programını kullanmışlardır. 12 haftalık uygulamanın ardından tüm ölçme uygulaması tekrarlanmış ve elde edilen sonuçlar, programın ortalama benlik kavramı üzerindeki etkisini belirlemek için analiz edilmiştir. Benlik kavramı ölçeğinde (toplamda) 15 ya da daha aşağı puanlar, düşük olarak görülür. Her alt ölçekte (öz yeterlilik ve özsaygı) de, 6 ya da daha aşağı puanlar düşük puanlar olarak dikkate alınır. Güvenilirlik katsayısı cinsiyet ve yaşın anlamlı bir fark yaratmadığı birinci ve ikinci ölçümlerden sonra toplam Cronbach alfa .79 ile .91 arasında bulunmuştur (Demoulin, 1999).

3.3.1.2. DBAT’ nin Türkiye’deki Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışmaları

Çocuklarda benlik kavramının gelişimini ölçmek üzere kullanılması planlanan ve dilsel eşdeğerliliği sağlanmış olan Demoulin Self Concept Developmental Scale (DSCDS) testinin oluşturulan Türkçe formu üzerinden geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Çalışma orta sosyo ekonomik düzeyden toplam 170 altı yaş grubu anasınıfı öğrencisi ile yapılmıştır. Ayrıca 30 çocuk ile güvenilirlik için tekrar test yöntemi kullanılmış ve çocukların öğretmenleri, aileleri ve kendilerine ölçek bir hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Uygulama dört ayrı anaokulunda uygulamacı tarafından gerçekleştirilmiştir. 170 çocuğun uygulama sonuçları üzerinde Cronbach alfa, Spearman, Guttman teknikleri iç tutarlılık katsayıları bulunmuştur. Maksimum güvenilirlik Cronbach alfa, Spearman tekniklerinde (0,88) ve Guttman tekniğinde (0,88) elde edilmiştir. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda bir soru istatistiksel olarak anlamsız bulunduğu için alt ölçek kapsamından çıkarılmış ve

böylece öz yeterlilik 14, öz saygı ise 15 olmak üzere ölçek toplam 29 madde ile Türkiye'ye uyarlanmıştır (Turaşlı, 2006).

DBAT' nin çocuk, öğretmen ve anne uygulama sonuçları hem toplam hem de öz yeterlilik özsaygı alt boyutlarındaki korelasyonlarına bakılmıştır. Ardından kriter geçerliliği yapılmıştır. Ancak alanda bu yaş grubu çocukların benlik kavramı düzeylerini belirlemeye yönelik aynı kapsamda bir test bulunmadığından, Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği ve Marmara İlköğretime Hazır Oluş Ölçeği kriter geçerliliği amacı ile uygulanmış ve korelasyonlara bakılmıştır. Marmara İlköğretime Hazır Oluş Ölçeği kriter geçerliliği amacı ile uygulanmış ve korelasyonlara bakılmıştır. Ayrıca ölçek 36 kişilik bir öğrenci grubuna iki hafta ara ile iki kez uygulanarak, elde edilen veriler test-tekrar test analizi sonucunda korelasyon değerinin oldukça yüksek olduğu ($r=.89$, $p<.01$) bulunmuştur. Yapılan madde toplam ve madde ayırt edicilik analizi sonuçlarına göre de, faktör 7 dışındaki tüm boyutların korelasyon değerleri .01 düzeyinde anlamlıdır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde DBAT' nin kriter geçerliliğinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür (Turaşlı, 2006).

3.3.2. Demografik Bilgiler Formu

Bu araştırmada kullanılan demografik bilgiler formu araştırmacı tarafından katılımcıların cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeş sayısı, okulöncesi kuruma devam edilen süre, okulöncesi kurumdan önce çocukla ilgilenen kişiye ilişkin bilgileri almaya yönelik olarak geliştirilmiştir.

4. Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından doğrudan örnekleme ulaşılmıştır. 6 yaş grubu çocuklarıyla birebir uygulama sessiz bir ortamda yapılmıştır. Masa başında çocuklara tek tek okunan her ölçek maddesinden sonra çocukların istedikleri renk kalem kullanarak duruma uygun ve kendilerine en yakın ifadeyi boyamaları istenmiştir. Her uygulama yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Uygulama sırasında ölçeğin iki maddesinde çocukların ifadeleri anlayamaması sorunu yaşanmıştır 15. maddede yer alan “arkadaşlarım benimle dalga geçerse... hissedirim” , dalga geçme ifadesi çocuklardan doğru cevabı alabilmek için farklı ifadelerle açıklanmıştır. Benzer bir sorunun yaşandığı diğer madde ise 22. maddedir. “ Şu anda boyamakta olduğum yüz ne kadar ... hissettiğimi ifade ediyor”. Aynı şekilde bu madde de çocuklara farklı ifade şekilleriyle yardımcı olunmaya çalışılmıştır. Demografik Bilgiler Formundaki sorular için, öğretmenlerin yardımına başvurulmuş ve aileler tarafından doldurulan gözlem dosyalarındaki bilgilerden yararlanılmıştır. Seçilen örneklemin farklı sosyo- ekonomik düzeyleri temsil etmesi için İstanbul ili Ataşehir, Kazasker, Kurtköy ve Kozyatağı mahallelerindeki 6 yaş grubu okulöncesi kuruma devam eden 195 öğrenciye ulaşılmış ancak elde edilen bilgiler doğrultusunda farklı mahallelerdeki örneklemin farklı sosyo- ekonomik düzeyleri değil yüksek sosyo- ekonomik düzeyi temsil ettiği görülmüş. Bu sebeple demografik bilgiler formundaki bu madde araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Demografik bilgiler formunda anne baba birlikte olup olmama durumuna yönelik madde, sadece bir çocuğun anne- babasının ayrı olması nedeniyle bir bağımsız değişken olarak araştırmanın kapsamından çıkartılmıştır. Demografik bilgiler formunda yer alan çocuğun gelişimsel (zihinsel ve / veya fiziksel) engelliliği, farklılığı olup olmama durumuna ilişkin madde, sadece iki çocukta görülmesi nedeniyle araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Bütün veriler toplandıktan sonra bazı aileler ve öğretmenler tarafından

doldurulan demografik bilgiler formunda eksik bilgi içeren ya da fazla yanıt işaretlenmiş olan çocukların ölçeklerinin araştırma dışında bırakılmasına karar verilmiştir.

5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Uygulama yapıldıktan sonra DBAT' den ve Demografik Bilgiler Formundan elde edilen veriler SPSS programına girilmiştir. Veriler daha sonra bağımsız değişkenin iki kategorili olduğu durumlarda bağımsız gruplar için t- testi uygulanmıştır. Bağımsız değişkenin üç veya daha fazlası olduğu durumlarda, dağılımlar göz önüne alınarak, dağılımların normal olmamasından dolayı Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır. Gruplar arası fark çıkması durumunda bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Post Hoc test olarak Mann Whitney-U testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2006).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın temel problemi ve alt problemlerine yanıt vermek için toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma kapsamındaki 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanlarının, cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeşinin olup olmaması, okul öncesi kuruma devam etme süresi ve okulöncesi kuruma gitmeden önce çocuğa bakım veren kişiye göre farklılık gösterip göstermediği test istatistikleriyle ortaya konmuş ve bulgular alt problemlerin sırasına göre verilmiştir. Örneklem grubunun DBAT'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları, standart hatası ve standart sapma değerleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo- 8

Örneklem Grubunun Özsaygı, Öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Aritmetik Ortalamanın Standart Hatası ve Standart Sapmaları

	N	X	Aritmetik Ortalamanın Standart Hatası	Standart Sapma
Özsaygı Puanları	180	34.96	.29	3.89
Özyeterlilik Puanları	180	38.59	.26	3.50
Benlik Kavramı Puanları	180	73.55	.49	6.56

Tablo 8’de görüldüğü gibi DBAT özsaygı alt boyutu için örneklem grubunun elde ettiği puanların ortalaması 34.96, standart sapması 3.89; öz yeterlilik alt boyutuna göre ortalaması 38.59, standart sapması 3.50 ve toplam benlik puanlarının ortalaması da 73.55, standart sapması ise 6.56 olarak hesaplanmıştır.

Grubun tümüne ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve ölçekten alınan puanların ortalamaları ve standart sapmalarının hesaplanmasının ardından, alt problemlerin sırasına göre gerçekleştirilen istatistik test sonuçları tablolar halinde aşağıda verilmektedir.

1.0 Örneklem Grubundaki Çocukların Öz saygı, Öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?” sorusunu yanıtlamak için bağımsız gruplar için t-testi, özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanları için ayrı ayrı yapılmıştır.

Kız ve erkek çocuklarının sayısal dağılımları ile öz saygı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t- testi sonucu Tablo- 9 da verilmiştir.

Tablo- 9

Cinsiyete Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Cinsiyet	N	X	S	t	p
Kız	93	73.08	6.46	-.51	.61
Erkek	87	74.06	6.66		

Tablo 9’da görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre kız ve erkek çocukların özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı ($p>.05$) bulunmuştur.

Kız ve erkek çocukların sayısal dağılımları ile öz yeterlilik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonucu Tablo-10’da verilmiştir.

Tablo- 10

Cinsiyete Göre Çocukların Öz yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Cinsiyet	N	X	S	t	p
Kız	93	38.26	3.54	-1.31	.19
Erkek	87	38.94	3.46		

Tablo 10’da görüldüğü gibi,t-testi sonucuna göre kız ve erkek çocukların öz yeterlilik puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

6 yaş grubu çocuklarının benlik kavramı puanlarının cinsiyete göre değişip değişmediği de incelenmiş olup; kız ve erkek çocukların sayısal dağılımları ile benlik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonucu Tablo-11’de verilmiştir.

Tablo- 11

Cinsiyete Göre ocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Cinsiyet	N	X	S	t	p
Kız	93	73.08	6.46	-1.00	.19
Erkek	87	74.06	6.66		

Tablo 11’de görüldügü gibi, t-testi sonucuna göre kız ve erkek çocukların benlik puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

2.0 Örneklem Grubundaki ocukların öz saygı, öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın “okulöncesi kurumlarına devam eden çocukların, benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemi Kruskal Wallis-H testi ile incelenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda, çocukların annelerinin eğitim düzeylerinin sayısal dağılımları ile özsaygı, öz yeterlilik ve benlik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ayrı ayrı Kruskal Wallis-H testi yapılmış, sonuçları tablolaştırılmıştır.

Araştırmaya katılan 6 yaş çocuklarının annelerinin özsaygı puanlarının anne eğitim düzeyine göre değişip değişmediği incelenmiş; annelerinin eğitim durumlarının sayısal dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo-12’de verilmiştir.

Tablo- 12

**Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları,
Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu**

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	65.66	2	4.87	.09
Lise Mezunu	76	88.89			
Üniversite Mezunu	88	96.40			
Toplam	180				

Tablo 12’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre elde edilen sonuçlar, anne eğitim düzeyine göre özsaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı ($p>.05$) bulunmuştur.

Araştırmaya katılan 6 yaş çocuklarının öz yeterlilik puanlarının annelerin eğitim durumuna göre sayısal dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo-13’de verilmiştir.

Tablo- 13

Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis- H Testi Sonucu

Eğitim Düzeyi	N	Sıralamalar Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	75.88	2	5.940	.052
Lise Mezunu	76	82.63			
Üniversite Mezunu	88	99.95			
Toplam	180				

Tablo 13’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre anne eğitim durumuna göre çocukların öz yeterlilik puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Anne eğitim durumuna göre benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları da Tablo-14’de verilmiştir.

Tablo- 14

Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	69.44	2	6.547	.038*
Lise Mezunu	76	84.18			
Üniversite Mezunu	88	99.79			
Toplam	180				

*p<.05

Tablo 14’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre 6 yaş çocuklarının benlik kavramı puanlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur (p<.05). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmış olup, sonuçlar Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo- 15

Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Annelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	38.56	617.00		
Üniversite Mezunu	88	55.03	4843.00	481.00	.044*
Toplam	104				
Lise Mezunu	76	74.68	5675.50		
Üniversite Mezunu	88	89.26	7854.50	2749.50	.050*
Toplam	164				
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	39.38	630.00		
Lise Mezunu	76	48.00	3648.00	494.00	.240
Toplam	92				

*p< .05

Tablo 15’de anne eğitim durumuna göre çocukların benlik kavramı puanlarında görülen anlamlı farklılığın üniversite mezunu annesi olanlar ile diğer eğitim durumunda (ilk ve ortaokul mezunu, lise mezunu) annesi olanlar arasında olduğu; bu farkın üniversite mezunu annesi olanlar lehine olduğu; lise mezunu ile ilk ve ortaokul mezunu annesi olanlar arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

3.0.Örneklem Grubundaki Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın “okulöncesi kurumlarına devam eden çocukların, benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemi Kruskal Wallis-H testi ile incelenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda, çocukların babalarının eğitim durumunun sayısal dağılımları ile çocukların özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ayrı ayrı Kruskal Wallis-H testi yapılmış sonuçları tablolaştırılmıştır.

Araştırmaya katılan 6 yaş çocuklarının öz saygı puanlarının babaların eğitim durumuna göre değişip değişmediği incelenmiş babaların eğitim durumlarının sayısal dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları da Tablo-18’de verilmiştir.

Tablo- 16

Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	58.06			
Lise Mezunu	59	86.14	2	8.79	.01*
Üniversite Mezunu	105	97.89			
Toplam	180				

*p<.05

Tablo 16’da görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre elde edilen sonuçlar baba eğitim durumuna göre özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir

fark bulunmuştur ($p < .05$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış olup, sonuçlar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo- 17

Çocukların Özsayıgı Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	37.69	603.00		
Üniversite Mezunu	105	64.55	6778.00	467.00	.004**
Toplam	121				
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	28.88	462.00	326.00	.058
Lise Mezunu	59	40.47	2388.00		
Toplam	75				
Lise Mezunu	59	75.67	4464.50		
Üniversite Mezunu	105	86.34	9065.50	2694.50	.17
Toplam	164				

Tablo 17’de baba eğitim durumuna göre çocukların özsayıgı puanlarında görülen anlamlı farklılığın sadece üniversite mezunu babası olanlar ile ilk ve ortaokul mezunu babası olanlar arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farkın babası üniversite mezunu olan çocuklar lehine olduğu, diğer gruplar (ilk ve ortaokul mezunu ile lise mezunu, üniversite mezunu ile lise mezunu) arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo- 18

Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	60.47	2	8.089	.018*
Lise Mezunu	59	85.41			
Üniversite Mezunu	105	97.94			
Toplam	180				

*p<.05

Tablo 18’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre, 6 yaş grubu çocukların öz yeterlilik puanları babaların eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermektedir (p<.05). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann Whitney-U testi uygulanmış olup, sonuçlar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo- 19

Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	39.59	633.50		
Üniversite Mezunu	105	64.26	6747.50	497.50	.008**
Toplam	121				
Lise Mezunu	59	75.07	4429.00		
Üniversite Mezunu	105	86.68	9101.00	2659.500	.131
Toplam	164				
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	29.38	470.00	334.00	.073
Lise Mezunu	59	40.34	2380.00		
Toplam	75				

Tablo 19’da baba eğitim durumuna göre çocukların öz yeterlilik puanlarında görülen anlamlı farklılığın sadece üniversite mezunu babası olanlar ile ilk ve ortaokul mezunu babası olanlar arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farkın babası üniversite mezunu olanlar lehine olduğu; diğer gruplar (ilk ve ortaokul mezunu ile lise mezunu ve üniversite mezunu ile lise mezunu) arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo- 20

Babaların Eğitim Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	55.59			
Lise Mezunu	59	84.46	2	10.939	.004**
Üniversite Mezunu	105	99.21			
Toplam	180				

*p<.05

**p<.01

Tablo 20’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre, baba eğitim durumuna göre çocukların benlik kavramı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur (p<.01). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere non-parametrik testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış olup, sonuçlar Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo- 21

Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	27.97	447.50		
Lise Mezunu	59	40.72	2402.50	311.50	.038*
Toplam	75				
İlk ve Ortaokul Mezunu	16	36.13	578.00		
Üniversite Mezunu	105	64.79	6803.00	442.00	.002**
Toplam	121				
Lise Mezunu	59	73.74	4350.50		
Üniversite Mezunu	105	87.42	9179.50	2580.500	.076
Toplam	164				

Tablo 21’de baba eğitim durumuna göre çocukların benlik kavramı puanlarında görülen anlamlı farklılığın lise mezunu ile ilk ve ortaokul mezunu babası olanlar ve üniversite mezunu ile ilk ve ortaokul mezunu babası olan gruplar arasındaki farklılardan kaynaklandığı; bu farklılıkların eğitim seviyesi yüksek gruplar lehine olduğu; lise mezunu ile üniversite mezunu babası olanlar arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

4.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “okulöncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanları “anne çalışma durumuna göre fark göstermekte midir” sorusunu yanıtlamak için bağımsız gruplar için t-testi özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı için ayrı ayrı yapılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların annelerinin çalışma durumuna göre özsaygı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo- 22’de verilmiştir.

Tablo- 22

Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Annelerin Çalışma Durumu	N	X	S	t	p
Anne Çalışıyor	95	35,26	3,974	1,102	.272
Anne Çalışmıyor	85	34,62	3,792		

Tablo 22’de görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların annelerinin çalışma durumuna göre, özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Araştırmaya katılan çocukların annelerinin çalışma durumuna göre öz yeterlilik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo-23’de verilmiştir.

Tablo- 23

Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Öz yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Annelerin Çalışma Durumu	N	X	S	t	p
Anne Çalışıyor	95	38,89	3,67	1,24	.22
Anne Çalışmıyor	85	38,25	3,30		

Tablo 23’de görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların annelerinin çalışma durumuna göre, öz yeterlilik puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Araştırmaya katılan çocukların annelerinin çalışma durumuna göre benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo- 24’de verilmiştir.

Tablo- 24

Annelerinin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Annelerin Çalışma Durumu	N	X	S	t	p
Anne Çalışıyor	95	74,16	6,89	1,32	.19
Anne Çalışmıyor	85	72,87	6,14		

Tablo 24’de görüldüğü gibi t-testi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan çocukların benlik kavramı puanlarında annelerinin çalışma durumuna göre, anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

5.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Kardeşi Olup Olmamasına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın, “okulöncesi kurumlara devam eden 6 yaş çocuklarının özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarının kardeşi olup olmamasına göre farklılık göstermekte midir” sorusunu yanıtlamak için bağımsız gruplar için t-testi, öz saygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanları için ayrı ayrı yapılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların kardeşi olup olmamasına göre özsaygı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo-25’ de verilmiştir.

Tablo- 25

Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Kardeş Sayısı	N	X	S	t	p
Kardeşi yok	64	34,94	3,408	-.06	.95
Kardeşi var	116	34,97	4,148		

Tablo 25’de görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların öz saygı puanlarında kardeşinin olup olmamasına göre anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Araştırmaya katılan çocukların kardeşi olup olmamasına göre öz yeterlilik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo-26’da verilmiştir.

Tablo- 26

**Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Öz yeterlilik Puanlarının
Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu**

Kardeş Sayısı	N	X	S	t	p
Kardeşi yok	64	38,78	2,825	.546	.586
Kardeşi var	116	38,48	3,837		

Tablo 26’da görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların kardeşinin olup olmamasına göre, öz yeterlilik puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark görülmemiştir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan çocukların kardeşi olup olmamasına göre benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları Tablo- 27’de verilmiştir.

Tablo- 27

Kardeşinin Olup Olmamasına Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Kardeş Sayısı	N	X	S	t	p
Kardeşi yok	64	73,72	5,11	.26	.80
Kardeşi var	116	73,46	7,26		

Tablo 27’de görüldüğü gibi t-testi sonucuna göre, araştırmaya katılan çocukların kardeşinin olup olmamasına göre, benlik kavramı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

6.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma devam etme süresine göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemi Kruskal Wallis-H tesiti ile incelenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda, çocukların okulöncesi kuruma devam etme sürelerinin sayısal dağılımları ile özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ayrı ayrı yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları tablolştırılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların okulöncesi kuruma devam etme sürelerine göre özsaygı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo- 28

Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
İlk Yıl	72	76.27	2	10.31	.006**
İkinci Yıl	96	102.00			
Üç ve daha fazla yıl	12	83.88			
Toplam	180				

*p<.05 **p<.01

Tablo 28’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis- H testi sonuçlarına göre, okulöncesi kuruma devam ettikleri süreye göre çocukların özsaygı puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu ($p<.01$) görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini saptamak için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testinden yararlanılmış ve sonuçlar Tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo- 29

Çocukların Özsaygı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk Yıl	72	70.83	5100.00		
İkinci Yıl	96	94.75	9096.00	2472.00	.002**
Toplam					
İlk Yıl	72	41.94	3019.50		
Üç ve daha fazla yıl	12	45.88	550.50	391.50	.60
Toplam	84				
İkinci Yıl	96	55.75	5352.00		
Üç ve daha fazla yıl	12	44.50	534.00	456.00	.239
Toplam	108				

Tablo 29’da okulöncesi kuruma devam ettikleri süreye göre çocukların öz saygı puanlarında görülen farkın sadece ilk yılı ile ikinci yılı okulöncesi kuruma devam eden çocukların puanları arasındaki farktan ($p<.01$) kaynaklandığı, bu farkın iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocukların lehine olduğu; diğer gruplar (ilk yılı ile üç ve daha fazla yıldır; ikinci yıl ile üç ve daha fazla yıl) arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Okulöncesi kuruma devam etme sürelerine göre çocukların öz yeterlilik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo-30’da verilmiştir.

Tablo- 30

Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk Yıl	72	80.41			
İkinci Yıl	96	94.08	2	7.71	.02*
Üç ve daha fazla yıl	12	122.38			
Toplam	180				

*p<.05

Tablo 30’da görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre, okulöncesi kuruma devam etme sürelerine göre çocukların öz yeterlilik puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu (p<.05) bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini saptamak için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 31’de sunulmuştur.

Tablo- 31

Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk Yıl	72	39.76	2863.00		
Üç ve daha fazla yıl	12	58.92	707.00	235.00	.01*
Toplam	84				
İlk Yıl	72	77.15	5554.50		
İkinci yıl	96	90.02	8641.50	2926.50	.088
Toplam	168				
İkinci yıl	96	52.57	5046.50		
Üç ve daha fazla yıl	12	69.96	839.50	390.500	.068
Toplam	108				

Tablo 31’de okulöncesi kuruma devam ettikleri süreye göre çocukların öz yeterlilik puanlarında görülen farklılığın, sadece ilk yıl ile üç ve daha fazla yıl okulöncesi kuruma devam eden çocukların puanları arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farkın üç ve daha fazla yıl okulöncesi kuruma devam eden çocuklar lehine olduğu; diğer gruplar (ilk yıl ile ikinci yıl; ikinci yıl ile üç ve daha fazla yıl) arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Okulöncesi kuruma devam etme sürelerine göre çocukların benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo- 32’de verilmiştir.

Tablo- 32

Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
İlk Yıl	72	76.38			
İkinci Yıl	96	99.34	2	8.937	.011*
Üç ve daha fazla yıl	12	104.50			
Toplam	180				

* $p < .05$

Tabloda 32’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonuçlarına göre, okulöncesi kuruma devam etme sürelerine göre çocukların benlik kavramı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık ($p < .05$) görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini saptamak için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış olup, sonuçlar Tablo 33’de sunulmuştur.

Tablo- 33

Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Okulöncesi Kuruma Devam Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk Yıl	72	72.33	5208.00		
İkinci Yıl	96	93.63	8988.00	2580.00	.005*
Toplam	168				
İlk Yıl	72	40.55	2919.50		
Üç ve daha fazla yıl	12	54.21	650.50	291.50	.07
Toplam	84				
İkinci Yıl	96	54.21	5204.50		
Üç ve daha fazla yıl	12	56.79	681.50	548.50	.79
Toplam	108				

Tablo 33’de okulöncesi kuruma devam ettikleri süreye göre çocukların benlik kavram puanlarında görülen farklılığın, sadece ilk yıl ile ikinci yılı okulöncesi kuruma devam eden çocukların puanları arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farkın iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar lehine olduğu; diğer gruplar (ilk yıl ile üç ve daha fazla yıl; ikinci yıl ile üç ve daha fazla yıl) arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

7.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiye Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişiye göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemi Kruskal Wallis-H tesiti ile incelenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda, çocuğa bakan kişi değişkeninin sayısal dağılımları ile özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin ayrı ayrı yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları tablolştırılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların çocuğa bakan kişi değişkenine göre özsaygı puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo- 34

Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Kimin Bakım Veren Kişiye Göre Çocukların Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Bakım Veren Kişi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Anne	116	87.09	2	5.16	0.08
Büyükanne – Akraba	42	87.60			
Bakıcı	22	114.05			
Toplam	180				

Tablo 34’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre, okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişiye göre çocukların özsaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı ($p>.05$) bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocuklara bakım veren kişilere göre öz yeterlilik puan dağılımları, standart sapmaları ve ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo- 35

Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi Sonucu

Bakım Veren Kişi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Anne	116	84.47			
Büyükanne-Akraba	42	85.54	2	15.89	.00***
Bakıcı	22	131.80			
Toplam	180				

*** $p<.001$

Tablo 35’de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre, çocuğa bakım veren kişiye göre çocukların öz yeterlilik puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu ($p<.001$) bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 36’da sunulmuştur.

Tablo- 36

Çocukların Öz Yeterlilik Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bakım Veren Kişi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Anne	116	63.63	7381.00		
Bakıcı	22	100.45	2210.00	595.00	.000***
Toplam	138				
Büyükanne- Akraba	42	27.08	1137.50		
Bakıcı	22	42.84	942.50	234.50	.001***
Toplam	64				
Anne	116	79.34	9203.00		
Büyükanne- Akraba	42	79.95	3358.00	2417.00	.940
Toplam	158				

P***< .001

Tablo 36’da çocuğa bakım veren kişiye göre çocuklarının öz yeterlilik puanlarında görülen farkın, anne ile bakıcı; büyükanne, akraba ile bakıcı tarafından bakım verilen çocukların puanları arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farklılığın bakıcı tarafından bakım verilen çocuklar lehine olduğu; anne ile büyükanne, akraba tarafından bakım verilen çocukların öz yeterlilik puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo- 37

Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Benlik Kavramı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Kruskal Wallis-H Testi

Sonucu

Bakım Veren Kişi	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Anne	116	85.25			
Büyükanne- Akraba	42	86.29	2	11.841	.003*
Bakıcı	22	126.25			
Toplam	180				

**p<.01

Tablo 37'de görüldüğü gibi Kruskal Wallis-H testi sonucuna göre, çocuğa bakım veren kişiyeye göre çocukların benlik kavramı puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu ($p>.01$) bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasında oluştuğunu bulmak için, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 38'de sunulmuştur.

Tablo- 38

Çocukların Benlik Kavramı Puanlarının Çocuğa Bakım Veren Kişiyeye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılık Görüldüğünü Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bakım Veren Kişi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Anne	116	64.50	7482.00		
Bakıcı	22	95.86	2109.00	696.00	.001***
Toplam	138				
Büyükanne –Akraba	42	27.58	1158.50		
Bakıcı	22	41.89	921.50	255.50	.003**
Toplam	180				
Anne	116	79.25	9192.50		
Büyükanne –Akraba	42	80.20	3368.50	2406.50	.907
Toplam	158				

P**<.01 P***<.001

Tablo 38’de çocuğa bakım veren kişiyeye göre çocukların benlik kavramı puanlarında görülen farkın, anne ile bakıcı tarafından ve büyükanne, akraba ile bakıcı tarafından bakım verilen çocukların puanları arasındaki farktan kaynaklandığı; bu farkın bakıcı tarafından bakım verilen çocuklar lehine olduğu; anne ile büyükanne, akraba tarafından bakım verilen çocukların puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

YORUM

Bu bölümde, araştırmanın her bir alt problemine ilişkin bulgular, ilgili kuramsal görüşler araştırmalar kültür ve örneklemin özellikleri dikkate alınarak yorumlanmıştır.

1.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Öz saygı, Öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Araştırmada, “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?” sorusunu yanıtlamak için bağımsız gruplar için t-testi, özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanları için ayrı ayrı yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda kız ve erkek çocukların puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır. Bu araştırmada cinsiyet değişkenine göre, çocukların özsaygı, öz yeterlilik ve toplam benlik kavramı puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular diğer araştırmalarla da sonucuyla desteklenmektedir.

Demoulin (1999) tarafından uygulanan “Kendimi Seviyorum” programı ve benlik kavramının desteklenmesi ile ilgili programın etkililiğini sınarken bu programların etkisinin cinsiyete göre değişmediği sonucunu elde etmiştir. Wilkens’in (1999) araştırma bulgusu da bu yöndedir. Aynı şekilde Turaşlı (2006)’da DBAT’nin uyarlama çalışması sonucunda, özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Önder (1997)’de ve Akyol (2002)’de benlik kavramında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark elde etmemişlerdir. Şeremet (2006)’de cinsiyete göre çocukların bilişsel yeterlilik algılarında ve kendilik algılarında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya konmuştur. Körükçü (2004) ise, cinsiyete göre çocukların özsaygı ve

benlik algısı puanlarında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Farklı kültür örneklem ve yıllarda yapılan çalışmalar, cinsiyet değişkenine göre benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak cinsiyet değişkeninin kültürel farklılık, genetik etmenler veya çevre koşulları açısından çocukların gelişiminde, araştırmamıza konu olan kavramlarla ilgili olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı söylenebilir.

2.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Öz saygı, Öz yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Bu araştırmanın “okulöncesi kurumlarına devam eden çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemine yanıt aranmış ve yapılan istatistiksel analiz sonucunda annenin eğitim düzeyine göre hem özsaygı hem de öz yeterlilik puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır; ancak benlik kavramı puanları anne eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunmuştur. Sonuçlara göre bu farklılık ilk ve ortaokul mezunu anneler ve lise mezunu annelerin çocukları ile üniversite mezunu annelerin çocukları arasında olduğu ve sonuçların eğitimi yüksek grubun lehine olduğu bulunmuştur. Bu sonucun elde edilmesinde örneklemdaki ilk ve ortaokul mezunu anne sayısının lise mezunu anne sayısına göre çok az olmasının da bir payı olabileceği akla getirilebilir. Ancak, bu sonuç tam olarak Turaşlı'nın (2006) çalışması tarafından desteklenmektedir. Aynı sonuç Gökalan (2006), Şeremet (2006), Bal (2004) ve Körükçü (2004) tarafından yapılan çalışmalarla desteklenmektedir. Araştırmanın anne eğitimine göre anlamlı fark çıkmayan benlik saygısı ile ilgili bulguları da Dikici (1998) ve Sarıöz'ün (2001) yaptığı araştırma bulgularıyla desteklenmektedir.

Gülerce'nin (1996) anne eğitiminin Türk sosyal bilim araştırmalarında önemli olduğu yönündeki görüşü ve araştırma bulguları bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Youniss ve Smollar (1990), Kılıççı'nın (1992) görüşleri ve Pamela ve Davis'in (1993) ve Wilkens'in (1999) araştırma bulguları da anne-baba tutumlarının ve aile üyeleri arasındaki tipik etkileşimlerin önemli rolüne işaret etmesi bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak insanlar arasındaki ilişki biçimlerinin olumlu yönde değiştiği bilinen bir gerçektir. Böyle bir değişim süreci, yetişkinleri etkilediği kadar çocukları da etkilemektedir. Eğitimli anne-babaların, çocukların davranışlarını aşırı şekilde sınırlandırmaktan ve her türlü hoşgörüyle karşılamaktan kaçınma olasılıkları daha yüksektir. Sonuç olarak çocuğun benlik kavramının biçimlenmesinde anne baba eğitiminin önemli rolü olduğu söylenebilir.

3.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Bu araştırmada “okulöncesi kurumlarına devam eden çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna da yanıt aranmıştır. Sonuçlar her üç puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre; özsaygı puanlarında gözlenen farkın babası ilk ve ortaokul mezunu olan grup ile üniversite mezunu grup arasında olduğu; farklılığın babaları üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu söylenebilir. Öz yeterlilik puanlarında, baba eğitim düzeyi anlamlı bir fark bulunmuş farkın; ilk ve ortaokul mezunu babalar ile üniversite mezunu babaların çocukları arasında olduğu ve babaları üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu görülmüştür. Benlik kavramı puanları da baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermiş; bu farklılık ilk ve ortaokul mezunu olan babaların çocukları ile lise mezunu babası olanlar ve ilk ve ortaokul mezunu

babaların çocukları ile üniversite mezunu babası olan çocukların arasında gerçekleşmektedir. Farklılık, lise ve üniversite mezunu babası olan çocukların lehine çıkmıştır.

Bu araştırmanın bulguları Turaşlı (2006) ve Bal'ın (2004) bulguları ile desteklenmemektedir. Bunun bir nedeni olarak bu araştırmanın örnekleminin büyük çoğunluğunun yüksek eğitime sahip babalardan oluşuyor olması görülebilir. Ancak, bu bulgular Şeremet'in (2006) araştırma bulgularıyla tutarlıdır. Aynı şekilde Gabay'ın (1996) ve Gökalan'ın (2000) çalışmaları da bu bulguları destekleyici olarak değerlendirilebilir. Anne babanın kişilikleri, birbirlerine olan davranış ve tutumları ve çocuklarına gösterdikleri ilgi ve davranış biçimleri çocuğun gelişim basamaklarında en önemli yapı taşlarıdır. Kentlerde yaşayan ailelerde, evi geçindirme sorumluluğu ya tek başına babaya ya da anneye beraber babalara yüklenir. Modern yaşam koşulları babaların da çocuğun yetişmesinde etkin rol almalarını talep etmektedir. Özellik kişilik ve benlik gelişiminde en önemli süreçlerden biri olan özdeşimin önemli bir aracıdır. Youniss ve Smollar (1992) ve Kılıççı'nın (1992) görüşleri ile Pamela ve Davis'in (1993) ve Wilkens'in (1999) araştırma bulguları da bu araştırma bulgularını destekler nitelikte dikkate alınabilir. Baba eğitim durumuna göre çocuğun özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında farklılık olmasında çocuğun babasıyla geçirdiği sürenin ve sağlanan bilinçli iletişimin etkili olabileceği de düşünülmektedir. Genelde annelerin çocuklarıyla daha fazla zaman geçirme fırsatı bulduğu toplumumuzda, babaların, çocukların benlik kavramı gelişiminde bu derece önemli olması, özellikle eğitim düzeyi yüksek babaların çocuk yetiştirme ve çocuk gelişimi konusunda bilinçli ve doğru bir yaklaşım sergilediklerini düşündürmektedir.

4.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Araştırmanın “okulöncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir” sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmanın annenin çalışma durumuna göre çocukların özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında farklılık olmadığına ilişkin sonuçlarını Turaşlı'nın (2006), Şeremet'in (2001) araştırma sonuçları desteklemektedir.

Sarıöz'ün (2001) de, benlik saygısı ve anne çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan araştırma bulguları ile Dikici'nin (1998) araştırma bulguları bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Günümüzde kadınlar, gerek ekonomik zorunluluklardan dolayı gerek aile bütçesine katkıda bulunup yaşam standartlarını yükseltmek, gerekse mesleki ve kişisel gelişimi ve gerçekleştirmenin bir gereği olarak çalışmayı seçmektedir. Kadının çalışması beraberinde bazı sıkıntılar da getirmektedir. Özellikle kadının evli ve çocuk sahibi olduğu hallerde bu durum daha da zorlaşmaktadır. Bu zorlukların başında; annenin olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, İşinden yorgun ve gergin gelen annenin çocuğuna yeterince zaman ayıramaması ve onunla sağlıklı bir iletişim kuramaması gelmektedir (Yavuzer, 1992).

Çalışan anneler ve çocukları üzerinde yapılan araştırmaların arasında tam bir tutarlılık olmamakla birlikte, bulgular genellikle beklenenin tersine, annenin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilemediği şeklindedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, çalışan annelerin çocuklarının okul başarılarının ve sosyal gelişimlerinin çalışmayan annelerin çocuklarına

göre daha üstün olduğu yönünde sonuçlar elde edilen araştırmalarda bulunmaktadır (Öz, 1997)

Çalışan anneler çocuklarının bakımına günde iki saatten daha az zaman harcamakla birlikte, evde olduğu saatlerde; çocuğu ile daha fazla ilgilenerek bu yoksunluğunu telafi etmeye çalışmaktadır. Bir yandan günlük ev işleriyle ilgilenirken bir yandan da çocuğu ile konuşmakta, onu dinlemekte ve boş zamanlarında çocuğuyla kitap okumak onunla sinemaya gitmek, alışveriş yapmak gibi etkinliklere de daha fazla zaman ayırmaktadır. Özellikle aile üyelerinin hep birlikte olduğu akşam saatlerinde ve hafta sonlarında zamanlarının çok büyük bölümünü birlikte ortak faaliyetlerde harcadıklarından annenin çalışmasının olumsuz etkisi ortadan kalkmaktadır. Özellikle kadının konumunu güçlendirme ve benlik saygısını artırma aracı olarak iş yaşamında yer almalarının aile yapısını olumlu olarak etkileyen bir faktördür (Gülerce,1996). Zaman zaman olumsuz gelişmelerin faturası çalışması nedeniyle çocuğun bakımındaki rolünü etkin bir biçimde yerine getirmeyen anneye bağlansa da bu bilimsel destekten yoksundur. Bu araştırma sonuçları en azından çalışan ve çalışmayan annenin çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları arasında anlamlı fark olmayışına işaret etmesi, hatta anlamlı olmasa da çalışan anne çocuklarının puanlarının biraz daha fazla olması kadının çalışmasına yöneltilen eleştirilerin yanlışlığını da göstermektedir.

5.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Kardeşi Olup Olmamasına Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Araştırmanın, “okulöncesi kurumlara devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanlarının kardeşi olup olmamasına göre farklılık göstermekte

midir” sorusunu yanıt aranmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucuna göre çocuğun kardeşinin olması ya da tek çocuk olması durumuna göre özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Araştırmanın bu bulguları tam olarak Turaşlı'nın (2006) bulguları ile desteklenmekte; Şeremet (2006) ve Varlı'nın (1999) kardeş olup olmamasına göre benlik algılarında bir farklılık olmadığı yönündeki bulgular ile Dikici'nin (1998) de benlik saygısı puanlarında bir farklılık olmadığı yönündeki bulguları bu araştırmanın bulgularıyla tutarlı görülmektedir.

Tek çocuğun genellikle yalnız, güvensiz ve bencil olduğu, aile ve çevresinin kendisine gösterdikleri önceliğe çok alışmış olduğu ve bunu adeta bir hak olarak gördüğü; devamlı olarak büyüklerinden yardım ve destek beklediği; hemen her isteğinin yerine getirilmesine alışık olduğu; bu özelliklerinden dolayı çevre ve arkadaşlık ilişkilerinde sağlıklı olmadığı yönünde yerleşik kanılar vardır. Öte yandan kardeşi olan çocuklar için de annesinin ve çevresinin tek çocuğu, tek sevgilisi iken birden ikinci plana itilme üzüntüsünün yanı sıra, annesini paylaşma ve kardeş kıskançlığı sorunu ile yaşamı alt üst olan çocuktan bahsedilir (Yörükoğlu, 2003). Kardeşin olması ya da olmaması durumu farklı sıkıntıları beraberinde getirebilmektedir. Kardeş ilişkisinin sevgi ve kıskançlığı birlikte barındıran bir bağlılık tipi olduğunu belirtilmiştir (Yavuzer,1997). Bu zorluklardan yola çıkıldığında, kardeş olup olmaması değişkenine göre çocuğun özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında anlamlı bir farklılık olmaması beklenen bir sonuçtur. Yukarıda bahsedilen diğer araştırmalar tarafından bu sonucun desteklenmesi bulgusuna dayanarak çocuğun ruh sağlığı ve benlik kavramı gelişiminde sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisinin öncelikli olduğu söylenebilir.

6.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Özsaygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Devam Ettikleri Süreye Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Bu araştırmanın “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma devam etme süresine göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemine yanıt aranmıştır. Bu alt problem doğrultusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Özsaygı puanlarının okulöncesi kurumda ilk yılı olan ile iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar arasında farklılık gösterdiği; bu farklılık iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar lehine olduğu; öz yeterlilik puanlarının, okulöncesi kurumda ilk yılı olan ile üç ve daha fazla yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar arasında anlamlı farklılık olduğu; bu farklılık üç ve daha fazla yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar lehine olduğu; benlik kavramı puanlarının okulöncesi kurumda ilk yılı olan ile iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar arasında anlamlı farklılık olduğu; bu farklılığın iki yıldır okulöncesi kuruma devam eden çocuklar lehine olduğu görülmüştür.

Araştırmanın bu bulguları Turaşlı'nın (2006) çalışmasının sonuçları destekleyici niteliktedir. Bunun yanında Önder'in (1997) çalışmasının benlik algıları ile okulöncesi kuruma devam etme süresi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığına ilişkin sonuç da bu çalışmanın bulgularını destekleyici niteliktedir.

Okulöncesi kurumlara devam eden çocukların farklı kişilik özelliklerine ve akademik başarılarına ilişkin yapılan çok sayıda çalışma (Frazier ve Morrison, 1998; Justice, Lindsey ve Morrow, 1999; Patric, Samarapungavan ve French, 2008; Şeremet, 2006) okulöncesi eğitimin olumlu etkisine işaret etmektedir. Aynı şekilde çocukların benlik kavramı, özsaygı

ve öz yeterlilik puanlarının okulöncesi kuruma devam etmeye göre olumlu yönde farklılık göstermesi beklenen bir sonuçtur.

Okul ortamında uygulanan eğitim programları, öğretmen ve arkadaş ilişkileri, sanatsal faaliyetler gibi birçok etkinlik ve bilinçli düzenlenmiş uyaranlar okulöncesi çocukların gelişimine pozitif etkiye sahiptir. İnsan yaşamında en hızlı gelişim basamakları olarak 0-6 yaş aralığı gösterilmektedir (Oktay, 1999; Yavuzer, 2000). Bu dönemde çocuğa sağlanan eğitim ortamının kalitesi ve sürekliliği çocukların bütünsel gelişimini büyük ölçüde desteklemektedir. Ev ortamında verilmeye çalışılan bilinçli, tutarlı, kontrollü eğitimin bile okul ortamında sağlanabilecek olan eğitim ve sosyal ortamın yerini tutamamaktadır. Ev ve okul ortamının birbirini desteklemesi ise çocuğun sağlıklı gelişimi için çok önemli görülmektedir.

7.0. Örneklem Grubundaki Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Kavramı Puanlarının Okulöncesi Kuruma Başlamadan Önce Onlara Bakım Veren Kişiyeye Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Yorumu

Bu araştırmanın “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının benlik kavramı, öz saygı ve öz yeterlilik puanları okulöncesi kuruma devam etme süresine göre farklılık göstermekte midir?” yönündeki alt problemine yanıt aranmıştır. Bu alt problem doğrultusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda çocukların öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarında anlamlı farklılık çıkmıştır. Hem öz yeterlilik hem de benlik kavramı puanları arasındaki farkın anne ile bakıcı ve büyükanne-akraba ile bakıcı grupları arasında olduğu ve bu farkın bakıcının bakım verdiği çocukların lehine olduğu görülmüştür. Bu bulgularda özellikle annesi tarafından bakım verilen çocukların sayısı (n=116) ile bakıcı tarafından bakım verilen çocukların sayısı (n=22) arasında önemli bir farkın olmasının sonucu etkilediği düşünülebilir. Ancak, gruplararası .001 düzeyinde

bakıcı lehine fark çıkması annenin çalışma durumuna ve kardeşi olup olmaması durumuna göre çıkan sonuçlarda olduğu gibi ülkemizde yaygın olan kanıların yanlışlığını göstermektedir. Özellikle bu alt problemle ilgili sonuçlar anne çalışma durumuna göre fark çıkmaması sonuçlarıyla tutarlıdır. Çalışan anneler çocuklarının bakımı için güvenlik gerekçesi ile bakıcıdan daha çok büyükanne ve akrabalarından destek almaya yönelmektedirler ya da uzun süreli olarak çalışmayı bırakmaktadırlar. Bu araştırmanın bulguları 95 annenin çalıştığını, 85 annenin ise çalışmadığını, okulöncesi kuruma başlamadan önce anne dışında çocuğa bakım veren kişilerin toplam sayısının 64 olduğu dolayısıyla 31 annenin çalışmayı uzun süreli olarak bıraktığını düşündürmektedir. Toplum tarafından da desteklenen bu yaklaşıma uygun olarak bakıcıya göre annenin bakım verdiği çocukların özsaygı, öz yeterlilik ve benlik kavramı puanlarının daha yüksek çıkması beklenirdi.

Topluluk kültürünü temsil eden insan ilişkilerimiz çocuk bakımına da yansımakta ve özellikle anne ve büyükannelerin “kendilerini çocukla birleştirmekte” ve karşılıklı bağımlı benliklerin oluşumunu destekleyen bir yapı içermektedir (Kağıtçıbaşı, 1998,s. 102-103). Oysa bakıcı davranışlarının (bu konuda araştırma bulgusuna rastlanmasa da) Kağıtçıbaşı'nın (1998) belirttiği özerklik ve ilişkiselliği destekleyecek biçimde olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü hem kendisinin sahip olduğu toplulukçu kültürün ürünü ilişkisellik hem de çocuğun iyiliğine uygun biçimde özerk davranmasını destekleyecek tutarlı davranışlar sergileyerek neredeyse okulöncesi öğretmeni tutumuyla davranmaya çalışmaları benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterliliklerinin gelişimini anne ve büyükanne davranışlarına göre daha çok desteklediklerini düşündürmektedir. Bu bulgunun bakıcı sayısının daha fazla olduğu örneklemli çalışmalarla desteklenmesine de gerek olduğu açıktır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu araştırmada okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubu çocuklarının benlik kavramlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kadıköy ve Pendik ilçelerine bağlı bazı mahallelerdeki (Ataşehir, Kazasker, Kurtköy), gelir düzeyi yüksek ailelerin okulöncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocukları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine 93'ü kız 87 'si erkek olmak üzere 180 çocuk alınmıştır. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak 6 yaş çocukları için geliştirilmiş ve Turaşlı (2006) tarafından uyarlanması yapılmış Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi (DBAT) kullanılmıştır. Bu araştırmanın bağımlı değişkeni benlik kavramıdır. DBAT'den toplam benlik kavramı puanı, öz yeterlilik ve öz saygı olmak üzere üç ayrı puan elde edilmiş ve bu üç puan bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini ise çocukların cinsiyeti, anne baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, kardeşin olup olmaması, okulöncesi kuruma devam etme süresi, okulöncesi kuruma devam etme süresi ve okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişiler oluşturmaktadır. Verilerin analizi için, bağımsız değişkenlerin 2 kategorili olduğu durumlarda t-testi, 3 ve daha fazla kategori olduğu durumlarda Kruskal Wallis-H testi, anlamlı bir farkın çıkması durumunda bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için Post Hoc testi olarak da Mann Whitney- U testi kullanılmıştır.

Bu bulgulara dayanarak İstanbul ili Kadıköy ve Pendik ilçelerine bağlı Ataşehir, Kazasker ve Kurtköy mahallelerinde gelir ve nisbeten eğitim düzeyi yüksek ailelerin, okulöncesi kuruma devam çocuklarının benlik kavramı puanlarının anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam ettiği süre, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre anlamlı fark gösterdikleri; cinsiyet, anne çalışma durumu ve kardeşi olup olmaması durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği; öz saygı puanlarının anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam ettiği süre, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre, anlamlı fark gösterdiği; cinsiyet, annenin çalışma durumu ve kardeşi olup olmaması durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği; öz yeterlilik puanlarının, baba eğitim durumu, okulöncesi kuruma devam etme süresi, okulöncesi kuruma başlamadan önce bakım veren kişiye göre anlamlı fark gösterdiği; annenin eğitim durumu, kardeşi olup olmaması, cinsiyet ve annenin çalışma durumuna göre ise anlamlı fark göstermediği söylenebilir.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1- Okulöncesi dönemdeki çocukların benlik kavramlarına ilişkin daha sonra yapılacak çalışmalarda farklı sosyo- ekonomik düzeydeki çocukların araştırma kapsamına alınması ve karşılaştırmalı bir çalışma yapılması yararlı olabilir.

2-Anne- babası boşanmış veya herhangi bir sebeple ayrı yaşayan okulöncesi kuruma devam eden çocukların benlik kavramları ile ailesi bölünmemiş çocukların benlik kavramları karşılaştırılabilir.

3-Gelişimsel farklılıklarından (bilişsel ve/ veya fiziksel) dolayı, başkaları tarafından farklı görülen çocukların benlik kavramlarının farklı olarak görülmeyen çocuklarla karşılaştırılarak incelenmesi yararlı olabilir.

4-Okulöncesi kurumlarda verilecek eğitim seminerleriyle anne-babaların, çocukların benlik kavramlarının gelişimi ve etkileyen faktörlerle ilgili bilgilendirilmesine ilişkin deneysel çalışmalar yapılabilir.

5-Bakıcıların verdiği bakımın anne ve diğer yakınların verdiği bakımdan olumsuz olmadığı daha geniş bir örneklem grubu ile araştırılarak gösterilmesi yararlı olabilir.

6-Bilinçli bakıcı yetiştirme eğitim programları hazırlanıp etkililiği deneysel olarak incelenebilir.

7-Erken çocukluk döneminde ülkemiz koşullarına uygun benlik kavramı, öz saygısı ve öz yeterliliği geçerli ve güvenilir ölçecek araçların geliştirilerek, bu ölçeklerin kullanımını özendirecek bildiri ve yayınlar yapılmalıdır.

8-Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testi'nin Türkiye uyarlamasının farklı çalışmalarla test edilmeli ve psikometrik özellikleri desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Adana, F.** (2000), Anne Baba Tutumlarının Çocuktaki Benlik Kavramı Üzerine Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Psikiyatri Bölümü.
- Akarsu, F.** (2004). *Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Seçilmiş Makaleler*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akyol, A.K.** (2002). *Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Okuyan Çocukların Benlik Kavramlarının İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 23 (2), 1-22.
- Amorose, J. A.** (2003). *Reflected appraisals and perceived importance of significant others' appraisals as predictors of college athletes' self-perceptions of competence*. Research Quarterly for Exercise and Sport, 73(1), 60- 65.
- Aral, N. ve Kandır, A.** (2000). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri*, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Arıcak, T. O.** (1995) Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aşçı, H.** (2002). *An investigation of age and gender differences in physical self-concept among Turkish late adosecents*. Adolescence, 37 (146), 365- 371.

Aşçı, H., Koşar, N., ve İşler A.K.(2001). *The relationship of self-concept and perceived athletic competence to physical activity level and gender among Turkish early adosecents.* Adolescence, 36 (143), 499- 507.

Atkinson, R. L., Atkinson, R.C. ve Hillgard, E.R. (1995). *Psikolojiye giriş 1.* (çev. Atakay, K., Atakay, M. & Yavuz A.) İstanbul: Sosyal Yayınları.

Atwater, E. (1990). *Psychology Of Adjustment Personal Growth In A Changing World,* New Jersey: Prentice- Hall.

Aydın, B. (1996). *Benlik Kavramı ve Ben Şemaları,* İstanbul: Eğitim Bilimleri Dergisi, 8, 41- 47.

Bacanlı, H. (1997). *Kendini Ayarlamamanın Psikolojisi,* Ankara: M.E.B. Yayınları.

Bal, E. (2004), *İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Algıları ile Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi,

Bayhan, P. (2004). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bayram, O. (2002). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu,* İstanbul: Kök Yayıncılık.

Baysal, C. (1996). *Davranış Bilimleri,* İstanbul: Avcıol Yayınları.

Bilgin, Ş. (2001), Ergenlerde Kaygı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyüköztürk, S. (2006). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (6.Baskı)*, Ankara: Pegem- A Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Yayınevi.

Dacey, J. S. ve Travels, J.F. (1996). *Human development: Across the lifespan*, London, Chicago: Brown & Benchmark Publishers.

Dikici, A. (1998), Cassidy Kukla Görüşme Formu'nun Beş- Altı Yaş Çocuklarına Uygulanması ve Özsaygı Düzeylerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Eisenberg, A., Heidi, E. ve Sandee, E. (2005). *What To Expect The Toddler Years*, New York: Workman Company.

Eisenberg, S. ve Delaney, D.J. (1993). *Psikolojik danışma süreci* (Çev: N. Ören ve M. Takkaç), İstanbul: M. E. Basımevi.

Fordman, F. (1996). *Jung psikolojisi*. (Çev: A. Yalçınar). İstanbul: Say Yayınları.

Frazier, J. ve Morrison, F.J. (1998). *Child Development*, 69, 495-517.

Gabay, R. (1996), *Çocuklarda Benlik Sisteminin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gander, M. ve Gardiner, H. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. (5. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1998). *İnsan Olmak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gleitman, H. ve Alan, J. (2000). *Basic Psychology*, New York: Natron& Company.

Gökalan, S. (2000), *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin (12-14 Yaş) Benlik Tasarımı, Atılganlık ve Kendini Açma Düzeyleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güleç, Y. (2002). *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Güngör, D. (1998). *Benlik Karmaşıklığı*, Ankara: Türk Psikoloji Dergisi Yayınları, 1(1), 81-92.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). *Romantic love conceptualizing as an attachment process*. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3), 511- 524.

Hesapçı, Ö. (2001), *Effectes Of Self Construals, Self Esteem, And Bases Of Self Esteem On Aspects Of The Communication- Persuasion Paradigm*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Humpreys, T. (1999). *Çocuk eğitiminin anahtarı: Özgüven*. (Çev: T. Anapa), İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Kagan, J. (1984). *The nature of the child*, New York: Basic Books.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınevi.

Karahan, F.T. ve Sardoğan, M.E. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*, İstanbul: Birsen Yayınevi.

Kılıççı, Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara: Şafak Matbaacılık.

Koçak, N. ve Tepeli, K. (2004). *5-6 Yaş Çocuklarında Sosyal İlişkiler ve İşbirliği Davranışları Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları

Köknel, Ö. (1987). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Ö. (1990). *Kişilik. (11.Basım)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Ö. (1999). *Yaşamın Zaferi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Sağlığı. (2. Basım)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, A. (2003). *Kişisel gelişim uygulamaları*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Macintyre P.D. (2003). *The relationship between self-esteem and performance when information regarding others' performance is available*. Journal of Social Psychology, 143 (4), 541- 544.

Main, M. (1990). *Cross-cultural studies of attachment organization: recent studies, changing methodologies and the concept of conditional strategies*. Human Development, 33, 48- 61.

Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper& Brothers.

Mehler, J. ve Dupoux, E. (1995). *Naitre Humain*, Paris: Odile Jacob.

Nelson-Jones, R. (1982). *Danışma psikolojisi kuramları*. (Çev: F. Akkoyun, S.Doğan, B. Eylene, V. Duyan & F. Korkut). Ankara: TFDO Ltd.

Oğuzkan, A. (2000). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Bu Yayınevi.

Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Oskay, G. (1990). *Ana-Baba ve Arkadaş Gruplarının Ergenler Üzerindeki Etkisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7 (12), 65- 86.

Öğülmüş, S. (2000). *Doktora Ders Notları*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Önder, A. (1997), Küçük Çocuklar İçin Kendilik Algısı Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Okul Öncesi Çocuklarında Kendilik Algısının Yaş Cinsiyet Prematüre Doğma ve Okula Devam Etme Süresine İlişkin Olarak İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öner, N. (1996). *Piers-Harris'in çocuklarda öz kavramı ölçeği el kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Öner, U. (1982), Benlik Kavramı İle Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı İle İlişkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Örgün, S.K. (2000), Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları Ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Öz, İ. (1997). *Çocuk ve Eğitim*, Ankara: Kök Yayıncılık

Özoğlu, S. (1982). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakóltesi Yayınları.

Pervin, L.A. ve John, P.O. (1997). *Personality, theory and research*. New York: John Wiley& Sons, Inc.

Richard, M. (1990). *Les Courants De La Psychologie*, Lyon: Chronique Sociale.

Samarapungavan, A., Patrick, H. ve French, B. H. (2008). *The Journal of Experimental Education*, 76 (2), 121-144.

Santrock, J. W. (1997). *Life-span development*. London, Chicago: Brown & Benchmark.

Sariöz, D. (2001), alışan ocukların Sosyo- Ekonomik Özellikleri İle alışma Koşullarının Benlik Saygısı Düzeylerine Olan Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Schiffman, H.R. (1990). *Sensation And Perception An Integrated Approach*, New York: Jhon Wiley & Sons.

Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (1996). *A history of modern psychology*. (6th Ed.). Orlando: Harcourt Brace College Publishers.

Soner, O. (1995). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, D. ve Güvenç, G.B. (1996). *Ergenlerde Aile Algısı ve Benlik Algısı*, Ankara: Türk Psikolojisi Dergisi Yayınları. 11(38), 22-32.

Şeremet, E. (2006), Okulöncesi Dönemi Çocukların (5- 6 yaş) Kendilik Algılarını Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü.

Tilman,F. ve Grootaers, D. (1994). *Les Chemins De La Pedagogie*, Bruxelle: Vie Ouvriere.

Turaşlı, N. (2006), 6 Yaş Grubu Çocuklarda Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal- Duygusal Hazırlık Programının Etkinliğinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü.

Varlı, O. (1999), Özel ve Devlet İlköğretim Okullarında Öğrenim Göre Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Benlik Kavramı Düzeylerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Washington, E. B. (1996). *Self- Esteem*. Essence, 27 (3), 100- 101.

Webb,W.M. ve Marsh; K.L. (1989). *Interaction between self monitoring and manipulated states of self-awareness*. Journal of Personality and Social Psychology, 56 (1), 70- 80.

Westen, D. (1996). *Psychology: Mind, brain and culture*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Wiley, J. (1996). *Hand Book Of Self Concept*, Canada: John Wiley ve Sons, Inc.

Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Yaycı, L. (2000), *Düşük Benlik Saygısı Gösteren Border Zeka Düzeyindeki Cerebral Palsy'li Ergen ve Erken Erişkinlerde Yapılan Grupla Psikolojik Danışmanın Benlik Saygısı ve Anksiyete Düzeyine Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Youngs, B. (1991). *The 6 vital ingredients of self-esteem and how to develop them in your child*. New York: Rawson Associates.

Youniss, J. ve Smollar, J. (1990). *Self through relationship development: Coping and self-concept in adolescence*. (Eds: H. Bosma, S. Jackson). New York: Springer-Verlag.

Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Elektronik Kaynaklar:

Demoulin, D., Vista, C. (1998). Addressing Self Concept And Reading Needs Of Elementary Children (11.11.2007) < [http:// www.ilikem.org/](http://www.ilikem.org/)

EKLER

EK-I

DEMOGRAFİK BİLGİLER FORMU

1-Çocuğun cinsiyeti

Kız ( ) Erkek ( )

2-Annenin eğitim durumu

( ) Okur- yazar değil

( ) Okur- yazar, ama ilkokul mezunu değil

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu

3-Babanın eğitim durumu

( ) Okur- yazar değil

( ) Okur- yazar, ama ilkokul mezunu değil

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu

4-Annenin çalışma durumu

( ) Çalışıyor ( ) Çalışmıyor

5-Kardeş durumu

Var Yok

6-Kaç yıldır okulöncesi kuruma devam ediyor?

ilk senesi İki yıldır Üç ve daha fazla

7-Okulöncesi kuruma başlamadan önce çocuğa bakım veren kişi?

Anne Anneanne, babaanne/ yakın akraba Bakıcı

EK-II

DEMOULİN ÇOCUKLAR İÇİN BENLİK ALGISI TESTİ (6 YAŞ)

- 1-Faaliyetimi yaparken öğretmenimden yardım istediğimde, ... hissederim.
- 2-Öğretmenimle, ailem hakkında konuştuğumda, ... hissederim.
- 3-Öğretmenim, benden bir soruyu cevaplamamı istediğinde, ... hissederim.
- 4-Öğretmenimden, anlamadığım bir şeyi tekrar etmesini istediğimde, ... hissederim.
- 5-Her sabah, okula gitmek için hazırlanırken, ... hissederim.
- 6-Faaliyetimi öğretmenime teslim ettiğimde, ... hissederim.
- 7-Yarın okula gideceğimi düşündüğümde, ... hissederim.
- 8-Öğretmenim, yeni bir şey yapacağımızı sınıfa duyurduğunda, ... hissederim.
- 9-Öğretmenim, evde yapmamız için bir faaliyet/görev verdiğinde, ... hissederim.
- 10-Birisi, bana, yapmakta zorlandığım bir faaliyeti yapabilmem için yardım ettiğinde, ... hissederim.
- 11-Sınıf arkadaşlarımla, faaliyetim/projem hakkında konuştuğumda, ... hissederim.
- 12-Başkalarının yapabildiği bir şeyi, ben yapamadığımda, ... hissederim.
- 13-İnsanların önünde şarkı söylemem gerektiğinde, ... hissederim.
- 14-Sınıf arkadaşlarımla önünde bir şey anlatmam gerektiğinde, ... hissederim.
- 15-Sınıf arkadaşlarımla benimle dalga geçerlerse, ... hissederim.
- 16-Oyun zamanı, arkadaşlarımla birlikteyken, ... hissederim.
- 17-Kendi resmimi çizdiğimde, ... görünürüm.
- 18-Arkadaşlarımla konuştuğumda, ... hissederim.
- 19-Okuldayken, ... hissederim.
- 20-Evdeyken, ... hissederim.
- 21-Kendi kendime oynarken, ... hissederim.
- 22-Şu an boyamakta olduğum yüz ne kadar ..... hissettiğimi ifade ediyor.